

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
ННІ «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»
Кафедра світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу

ДО ЗАХИСТУ
завідувач кафедри світової
політики, дипломатії та
туристичного бізнесу
доц. Парфіненко А.Ю.

Кваліфікаційна бакалаврська робота

на тему: «Сучасний стан та перспективи розвитку медичного
туризму в Україні»

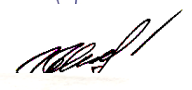
Виконала: студентка 4 курсу, групи УТМ-41
Спеціальності 242 «Туризм»
Кримська Валерія Едуардівна

(прізвище та ініціали)

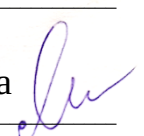
Керівник: к.е.н., доц. І.М. Шамара

(прізвище та ініціали)

Рецензент: к.е.н., доц. М.В. Шуба

(прізвище та ініціали)

Підсумкова оцінка:

за національною шкалою: _____

кількість балів: _____

Голова Екзаменаційної комісії

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Харків – 2025 року

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

ННІ «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»
Кафедра світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу
Рівень вищої освіти (освітньо-кваліфікаційний рівень) перший
(бакалаврський)
Напрямок підготовки
Спеціальність 242 «Туризм»

ЗАТВЕРДЖУЮ
завідувач кафедри світової
політики, дипломатії та
туристичного бізнесу
та країнознавства
Доц. Парфіненко А.Ю.

“ _____ ” _____ 2025 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ БАКАЛАВРСЬКУ РОБОТУ (ПРОЕКТ)
Кримської Валерії Едуардівни

(прізвище, ім'я, по батькові студента)

1. Тема роботи «Сучасний стан та перспективи розвитку медичного туризму в Україні»

керівник роботи _____ Шамара Ірина Миколаївна, к.е.н., доцент.
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом по університету від 04.04.2025 р. № 4002-5/893

2. Строк подання студентом роботи 12.05.2025 р.

3. Перелік питань, які потрібно розробити:

Проаналізувати основні дефініції медичного туризму; охарактеризувати основні види медичного туризму; визначити методи дослідження медичного туризму; проаналізувати сучасний стан розвитку медичного туризму у світі; виявити проблеми розвитку медичного туризму в Україні; розглянути перспективи розвитку медичного туризму в Україні

4. План роботи

№ з/п	Назви етапів роботи
1	Розділ 1. Теоретичні основи дослідження медичного туризму
2	Розділ 2. Сучасний стан та перспективи розвитку медичного туризму

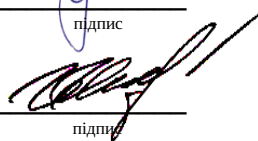
5. Дата видачі завдання 02.12.2024 р.

Студент

підпис

В.Е. Кримська
ініціали, прізвище

Керівник роботи

підпис

І. М. Шамара
ініціали, прізвище

АНОТАЦІЯ

Кримська В.Е. «Сучасний стан та перспективи розвитку медичного туризму в Україні»

Роботу присвячено дослідженню перспектив розвитку медичного туризму в Україні. Розглянуто основні поняття медичного туризму та охарактеризовано його ключові напрями. Проаналізовано світові тенденції розвитку медичного туризму та вивчено його сучасний стан в Україні. Виокремлено основні проблеми, що стримують розвиток галузі, та окреслено потенціал країни в залученні іноземних пацієнтів. Запропоновано практичні рекомендації щодо підвищення конкурентоспроможності українського медичного туризму, зокрема розвиток інфраструктури.

ANNOTATION

Krymska V. "Current status and prospects for the development of medical tourism in Ukraine"

The work is devoted to the study of the prospects for the development of medical tourism in Ukraine. The basic concepts of medical tourism are considered and its key areas are characterized. The global trends in the development of medical tourism are analyzed and its current state in Ukraine is studied. The main problems that hinder the development of the industry are identified, and the country's potential in attracting foreign patients is outlined. Practical recommendations are proposed to increase the competitiveness of Ukrainian medical tourism, in particular the development of infrastructure.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ МЕДИЧНОГО ТУРИЗМУ	5
1.1. Основні поняття та визначення медичного туризму	5
1.2. Характеристика видів та функцій медичного туризму	7
1.3. Методи дослідження медичного туризму.....	11
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МЕДИЧНОГО ТУРИЗМУ	14
2.1. Аналіз розвитку медичного туризму в світі	14
2.2. Сучасний стан та проблеми розвитку медичного туризму в Україні	25
2.3. Перспективи розвитку медичного туризму в Україні	43
ВИСНОВКИ	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	64

ВСТУП

Актуальність теми. Медичний туризм є однією з найбільш динамічно розвиваючих галузей сучасної світової економіки, що сприяє інтеграції медичних та туристичних послуг. Це явище виникло внаслідок глобалізації, технологічного прогресу та змін у міжнародному попиті на високоякісні та доступні за вартістю медичні послуги. Сьогодні Україна поступово інтегрується в світовий ринок медичного туризму, пропонуючи конкурентоспроможні послуги завдяки висококваліфікованим медичним кадрам, сучасному обладнанню та відносно низькій вартості лікування.

Актуальність теми обумовлена зростаючим попитом на медичні послуги серед іноземних пацієнтів, що створює нові можливості для розвитку національної економіки, зокрема, у контексті залучення іноземних інвестицій та стимулювання регіонального розвитку.

Медичний туризм як явище отримав значну увагу в наукових дослідженнях, зокрема у працях зарубіжних та українських вчених. Серед зарубіжних дослідників, які вивчали медичний туризм, можна виділити роботи Дж. Коннелла, П. Ларсена та Дж. Гудріча, які аналізують основні тенденції та чинники, що впливають на розвиток цієї сфери. Українські вчені, такі як О.В. Власюк, Л.О. Сорока та Н.С. Карачінцева, зосереджуються на потенціалі України як міжнародного центру медичного туризму, розглядаючи її конкурентні переваги та виклики.

Об'єкт дослідження роботи – медичний туризм.

Предмет дослідження роботи – сучасний стан, тенденції та перспективи розвитку медичного туризму в світі та Україні.

Мета дослідження полягає у виявленні перспектив розвитку медичного туризму в Україні.

Завдання, які були поставлені для досягнення мети:

- визначити основні поняття та визначення медичного туризму;

- охарактеризувати види та функції медичного туризму;
- розглянути методи дослідження медичного туризму;
- проаналізувати сучасний стан розвитку медичного туризму в світі;
- дослідити сучасний стан та проблеми розвитку медичного туризму в Україні;
- визначити перспективи розвитку медичного туризму в Україні.

Методи дослідження. В роботі використані загальнонаукові методи аналізу, синтезу, узагальнення, а також статистичний аналіз, що дозволяє на основі обраних параметрів провести дослідження оцінки перспектив та можливостей для України у сфері медичного туризму.

Структурно робота складається зі вступу, 2 розділів, висновків, списку використаних джерел. Робота викладена на 64 сторінках та містить 5 рисунків та 12 таблиць. Список використаних джерел містить 40 найменувань.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ МЕДИЧНОГО ТУРИЗМУ

1.1. Основні поняття та визначення медичного туризму

Медичний туризм є важливою складовою міжнародного туризму, що об'єднує отримання медичних послуг із подорожами за межі країни проживання. Відповідно, медичний туризм охоплює як діагностичні та лікувальні процедури, так і профілактичні заходи та реабілітацію. Основною мотивацією пацієнтів є поєднання високої якості медичних послуг із доступною вартістю, особливо у країнах із меншою ціною на медичні процедури порівняно із Західною Європою чи США [3].

В українському контексті медичний туризм визначається як перспектива для інтеграції у глобальний ринок, враховуючи високу кваліфікацію медичних кадрів та сучасне обладнання. Це поняття також включає лікувально-оздоровчий туризм, який спрямований на використання природних ресурсів, таких як мінеральні води чи грязі.

Науковці, такі як О. Недзвецька та С. Шевчук, визначають медичний туризм через його багатофункціональний характер, який поєднує економічний, соціальний та культурний впливи. Основними факторами, що сприяють розвитку цієї сфери, є:

- Різниця у вартості медичних послуг у різних країнах.
- Високий рівень кваліфікації лікарів у приймаючих країнах.
- Доступ до інноваційних методик лікування.
- Природні ресурси, які підходять для оздоровлення (наприклад, термальні джерела, грязі).

Таблиця 1.1

Поняття та визначення медичного туризму

Термін	Визначення	Особливості
Медичний туризм	Виїзд особи за межі своєї постійної країни проживання з метою отримання медичної допомоги та послуг.	Включає планове лікування, діагностику, хірургію, реабілітацію, стоматологію тощо.
Пацієнт-турист	Іноземець або громадянин, який подорожує з метою отримання медичних або оздоровчих послуг.	Може бути як іноземним, так і внутрішнім медичним туристом.
Оздоровчий туризм	Форма туризму, що орієнтована на профілактику хвороб, відновлення здоров'я через природні ресурси (мінеральні води, клімат, грязі тощо).	Часто включає відвідування санаторіїв, курортів, SPA-центрів.
Лікувальний туризм	Виїзд з метою отримання спеціалізованої медичної допомоги, що передбачає втручання лікаря (операції, діагностика, лікування хвороб).	Є складовою частиною медичного туризму.
Стоматологічний туризм	Поїздка з метою отримання стоматологічних послуг за кордоном або в іншому регіоні за вигіднішою ціною чи вищою якістю.	Один із найпоширеніших видів медичного туризму.
Репродуктивний туризм	Подорожі з метою отримання допоміжних репродуктивних технологій, зокрема ЕКЗ, сурогатного материнства.	Часто пов'язаний з етичними та правовими аспектами.
Медичний пакет (healthcare package)	Комплексна пропозиція клініки або посередника, що включає медичні послуги, проживання, трансфер, переклад, супровід тощо.	Стандартизований набір послуг, який обирає пацієнт-турист.
Медичний кластер	Територіально зосереджене об'єднання медичних закладів, туроператорів, готелів, що спільно забезпечують якісне обслуговування медичних туристів.	Сприяє підвищенню конкурентоспроможності регіону на ринку медичного туризму.
Міжнародна акредитація медичних установ	Процес підтвердження відповідності стандартам якості міжнародного рівня (наприклад, JCI, ISO), що підвищує довіру з боку іноземних пацієнтів.	Важливий критерій вибору клініки медичними туристами.
Посередник у медичному туризмі	Компанія або фізична особа, яка забезпечує організацію поїздки, підбір клініки, логістику та супровід для медичного туриста.	В Україні працюють як українські, так і міжнародні посередники.
Телемедицина в туризмі	Використання цифрових технологій для попередніх онлайн-консультацій або післяопераційного супроводу пацієнта після повернення додому.	Активно впроваджується у сучасних клініках.

Джерело: [40]

Медичний туризм умовно поділяють на кілька підвидів:

- Лікувальний туризм – отримання медичних послуг (хірургія, терапія).
- Оздоровчий туризм – реабілітація та профілактика із використанням природних ресурсів (курорти, санаторії).
- Естетичний туризм – пластична хірургія та косметологія.
- Стоматологічний туризм – стоматологічні послуги, які часто є більш доступними за кордоном.
- Репродуктивний туризм – послуги у сфері репродуктивної медицини (ЕКО, сурогатне материнство).

Поняття «медичний туризм» тісно пов'язане з глобалізацією, яка відкриває доступ до медичних послуг за межами національних кордонів, сприяючи зростанню міжнародного потоку пацієнтів. Глобалізація дозволяє пацієнтам обирати країни з більш якісними, доступними або швидкодоступними медичними послугами. Відомими прикладами успішного розвитку цієї галузі є Індія, Туреччина та Угорщина [40].

Медичний туризм можна визначити як багатовекторну діяльність, яка охоплює надання високоякісних медичних послуг та розвиток туристичної інфраструктури для створення унікального споживчого досвіду.

1.2. Характеристика видів та функцій медичного туризму

Медичний туризм є багатогранним явищем, що охоплює різноманітні аспекти, пов'язані з наданням медичних послуг у поєднанні з подорожами. Його види визначаються спектром послуг, які шукають туристи, та їхніми основними цілями, що тісно пов'язані з глобальними економічними, соціальними та культурними тенденціями.

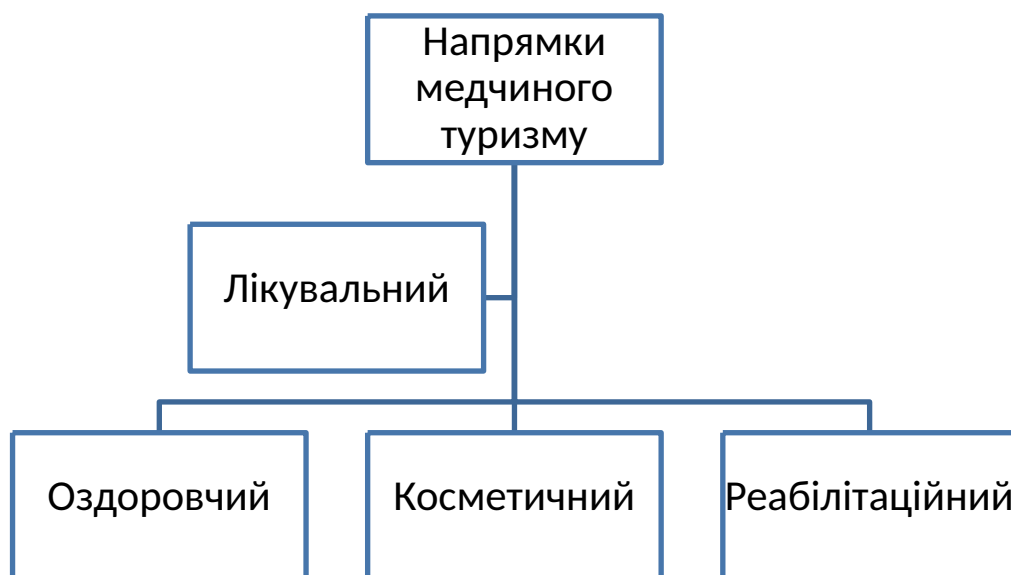

Рис. 1.1. Напрямки медичного туризму [3]

Одним із ключових напрямків є лікувальний медичний туризм. Він спрямований на отримання специфічних медичних послуг, таких як складні хірургічні операції, лікування онкологічних захворювань, трансплантація органів, стоматологічна терапія або лікування безпліддя. Цей напрямок користується особливим попитом у країнах із високою вартістю послуг, де доступ до якісної медицини обмежується фінансовими бар'єрами. У таких умовах пацієнти обирають країни, як-от Індія, Туреччина чи Угорщина, де вони можуть отримати необхідне лікування на високому рівні за доступною ціною. Наприклад, за статистикою, у 2021 році в Туреччині провели близько 850 тисяч процедур у рамках медичного туризму, зокрема пластичних операцій та трансплантацій волосся [3].

Оздоровчий медичний туризм орієнтований на профілактику захворювань та відновлення загального стану здоров'я. Він включає відвідування санаторіїв, курортів із термальними водами або wellness-центрів. Класичними прикладами є Карлові Вари в Чехії або Баден-Баден у Німеччині, які щорічно приймають тисячі туристів з метою оздоровлення. Такі послуги популярні серед пацієнтів із хронічними захворюваннями, що вимагають довготривалої реабілітації та природного лікування [3].

Косметичний туризм займає особливе місце у світовій практиці. У нього входять різноманітні естетичні процедури, такі як пластичні операції, омолоджувальні маніпуляції чи стоматологічна естетика. Південна Корея, наприклад, є визнаним світовим лідером у цій галузі завдяки високоякісним технологіям, фаховості лікарів та відносно помірним цінам. У 2023 році близько 30% туристів, які подорожували до цієї країни, були клієнтами косметологічних клінік [3].

Таблиця 1.2

Основні функції медичного туризму

Функція	Опис
Забезпечення доступу до медичних послуг	Медичний туризм дозволяє пацієнтам отримувати високоякісне медичне обслуговування, яке може бути недоступним або занадто дорогим у їхній країні.
Економічний розвиток	Розвиток медичного туризму сприяє економічному зростанню регіонів та країн, збільшуючи дохід від туризму, створення нових робочих місць, інвестицій у медичні установи.
Популяризація національної медицини	Туристи, що приїжджають для медичних процедур, можуть ознайомитися з унікальними медичними технологіями, традиціями та методами лікування, які є характерними для певної країни чи регіону.
Соціальна функція	Медичний туризм дозволяє пацієнтам отримувати лікування, яке не тільки покращує їхнє фізичне здоров'я, але й може позитивно вплинути на психоемоційний стан завдяки зміні обстановки.
Нормативно-правова функція	Розвиток медичного туризму вимагає створення відповідних законодавчих та регуляторних норм для захисту прав пацієнтів та гарантування безпеки під час медичних процедур за кордоном.
Міжнародна співпраця та обмін досвідом	Медичний туризм сприяє розвитку міжнародної співпраці між медичними установами, фахівцями та організаціями, що допомагає обміну знаннями, досвідом та технологіями.
Інноваційний розвиток медицини	Спільно з медичними туристами в країні запроваджуються інноваційні медичні технології та методики, що забезпечує розвиток медичних послуг та покращення їх якості.
Полегшення доступу до лікування	Для людей з обмеженими можливостями доступу до якісного лікування в рідній країні медичний туризм може бути єдиним варіантом отримання необхідної допомоги.

Джерело: [40]

Реабілітаційний туризм пов'язаний із процесом відновлення після тяжких травм, операцій або серйозних захворювань. В Україні цей напрямок має значний потенціал. Наприклад, санаторії Трускавця та Моршина є

популярними серед пацієнтів, які потребують тривалого догляду та спеціалізованих програм фізичної реабілітації.

Одним із сучасних трендів є виокремлення спеціалізованих напрямів у медичному туризмі. Наприклад, з'являється все більше програм для лікування та реабілітації рідкісних захворювань, що включають індивідуальні медичні плани. Цей вид туризму активно розвивається в країнах ЄС, таких як Німеччина та Іспанія, які пропонують унікальні методики лікування рідкісних онкологічних і генетичних захворювань. Основні функції медичного туризму зазначено в Табл.1.2.

Пандемія COVID-19 також вплинула на зростання попиту на імунологічний медичний туризм. У цьому сегменті зосереджено увагу на послугах для відновлення імунітету після важких захворювань, зокрема програм післяковідної реабілітації. Такий напрям набув популярності в Ізраїлі та Словенії, де активно використовуються природні ресурси, такі як лікувальні грязі та мінеральні води.

Ще одним важливим аспектом є розвиток digital health tourism (цифрового медичного туризму), який включає використання телемедицини для попередніх консультацій або післяопераційного спостереження. Це зручно для пацієнтів, які не можуть відразу повернутися до лікаря після лікування.

Окрім традиційних економічних, соціальних і рекреаційних функцій, медичний туризм виконує й інші завдання. Наприклад, він сприяє розвитку міжнародного співробітництва у сфері медицини, дозволяючи обмінюватися досвідом між клініками різних країн. Угорщина, яка спеціалізується на стоматології, активно інтегрує новітні технології, зокрема цифрові протезування, і передає досвід своїм партнерам у ЄС.

Також важливою функцією є освітня. Медичний туризм сприяє підвищенню кваліфікації лікарів завдяки участі у міжнародних програмах і тренінгах. Наприклад, в Індії, де здійснюється велика кількість операцій у сфері кардіології, відбувається постійний обмін знаннями з іншими країнами.

Функції медичного туризму є багатограними. Економічна функція сприяє залученню інвестицій та створенню нових робочих місць у медичній і туристичній галузях.

Соціальна функція полягає у забезпеченні доступу до якісної медицини для пацієнтів, які не мають таких можливостей у своїй країні. Крім того, рекреаційна функція надає змогу поєднувати лікування з відпочинком, що підвищує привабливість цієї форми туризму. Зокрема, дослідження показують, що в останні роки популярність комбінованих подорожей "лікування + відпочинок" зростає у країнах Європи та Азії.

Україна, завдяки своєму географічному розташуванню та наявності природних ресурсів, може розвивати такі напрями, як оздоровчий та реабілітаційний туризм. Важливими є програми реабілітації для військовослужбовців та постраждалих унаслідок військових дій. Водночас необхідно підвищувати якість медичних послуг і забезпечувати їх сертифікацію відповідно до міжнародних стандартів.

1.3. Методи дослідження медичного туризму

Для дослідження медичного туризму використовуються різні підходи, які враховують економічні, соціальні, культурні та медичні аспекти. Вони дозволяють оцінити стан галузі, визначити основні тенденції та запропонувати шляхи її розвитку. Методи дослідження медичного туризму зазначені в таблиці 1.3.

Кількісні методи включають аналіз статистичних даних щодо потоків пацієнтів, витрат на медичні послуги та доходів від медичного туризму. Наприклад, дані UNWTO демонструють, що кількість медичних туристів зростає у всьому світі, а основними напрямками є Індія, Туреччина, Таїланд та Угорщина. Такі дослідження проводяться на основі даних про міжнародні туристичні потоки та супутні витрати, надані міжнародними організаціями, такими як Світова організація туризму (UNWTO) та WTTC [6,7].

Таблиця 1.3

Методи дослідження медичного туризму

Метод	Характеристика
Аналіз статистичних даних	Використання статистичних даних про кількість медичних туристів, їхні країни походження, обсяг фінансування та кількість процедур для оцінки тенденцій розвитку медичного туризму.
Контент-аналіз	Оцінка інформації в медіа, рекламі та на вебсайтах клінік і туристичних компаній для визначення популярних напрямків і послуг у сфері медичного туризму.
Інтерв'ю та опитування	Проведення інтерв'ю з пацієнтами, медичними працівниками, експертами та організаторами туризму для збору якісної інформації про досвід і ставлення до медичного туризму.
Порівняльний аналіз	Порівняння медичного туризму в різних країнах для вивчення розбіжностей у доступності, вартості та якості медичних послуг, а також можливостей розвитку.
Аналіз ринку	Вивчення тенденцій попиту на медичний туризм, вивчення конкурентного середовища, цінових пропозицій та прогнозування майбутнього розвитку.
Кейс-метод	Детальне вивчення окремих випадків організації медичного туризму в конкретних клініках чи країнах для аналізу успішних практик та виявлення проблем.
Моделювання та прогнозування	Створення моделей розвитку медичного туризму, використовуючи математичні та статистичні методи для прогнозування майбутніх тенденцій, попиту та економічних наслідків.
Метод експертних оцінок	Використання думок та оцінок експертів у галузі медицини, туризму та економіки для визначення перспектив розвитку та проблем медичного туризму в окремих країнах.
Аналіз фінансових потоків	Дослідження фінансових аспектів медичного туризму, включаючи витрати пацієнтів, доходи медичних установ і державні інвестиції в галузь.
SWOT-аналіз	Оцінка сильних і слабких сторін, можливостей та загроз, що стосуються розвитку медичного туризму в конкретних країнах чи регіонах, для стратегічного планування.

Джерело: [2,3,5]

Якісні методи включають глибинні інтерв'ю з представниками галузі, опитування пацієнтів та аналіз рецензій. Наприклад, пацієнти, які обирають послуги за кордоном, часто зазначають якість послуг, доступність цін та швидкість обслуговування як ключові фактори. Якісні методи також дозволяють оцінити, як імідж країни впливає на вибір пацієнтів.

Порівняльний аналіз використовується для вивчення різних моделей розвитку медичного туризму в окремих країнах. Наприклад, Індія відома своїм акцентом на кардіохірургії, тоді як Угорщина спеціалізується на

стоматології. Аналіз таких спеціалізацій допомагає зрозуміти конкурентні переваги країн та ефективність маркетингових стратегій [31].

Методи просторового аналізу дозволяють вивчити, як географічне розташування та інфраструктура впливають на розвиток медичного туризму. Цей підхід особливо актуальний для регіонів із природними ресурсами, такими як лікувальні води чи сприятливий клімат, що приваблюють пацієнтів.

Економетричні моделі використовуються для прогнозування розвитку галузі. Наприклад, оцінка впливу інвестицій в інфраструктуру або зміни у візовій політиці на кількість медичних туристів може допомогти країнам розробити ефективні стратегії розвитку.

Ці методи разом дозволяють не лише оцінити сучасний стан галузі медичного туризму, а й сформулювати бачення її перспективного розвитку. Вони сприяють підвищенню конкурентоспроможності країн на глобальному ринку та покращенню якості послуг.

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МЕДИЧНОГО ТУРИЗМУ

2.1. Аналіз розвитку медичного туризму в світі

Медичний туризм як форма міжнародної мобільності пацієнтів є важливою складовою глобального ринку послуг і демонструє стійку тенденцію до зростання впродовж останніх двох десятиліть. Його формування і розвиток значною мірою зумовлені глобалізацією, розвитком цифрових технологій, поглибленням соціально-економічної нерівності у доступі до якісних медичних послуг, а також поглибленням інтеграції на ринку охорони здоров'я. Медичний туризм охоплює поїздки осіб до інших країн з метою отримання медичних послуг, включаючи як планове лікування (хірургічні втручання, стоматологію, репродуктивні технології, естетичну медицину), так і реабілітацію, оздоровлення або діагностику.

Світовий ринок медичного туризму за оцінками міжнародних дослідницьких агентств (наприклад, IMARC Group, Deloitte, Patients Beyond Borders) у 2023 році оцінювався на рівні понад 80 млрд доларів США з прогнозом зростання у середньому на 12–15% щорічно. Серед ключових факторів, що сприяють такій динаміці, -високі витрати на лікування у країнах з розвиненою системою охорони здоров'я, зростаюча середня тривалість життя, зростання попиту на високоспеціалізовані послуги, а також тривалі черги на проведення операцій у публічних лікарнях країн ЄС, Канади, Великої Британії. У цьому контексті пацієнти все частіше обирають країни з нижчим рівнем вартості медичних послуг, не жертвуючи при цьому якістю обслуговування, особливо в галузях, що не покриваються страховкою або передбачають довге очікування [1,6].

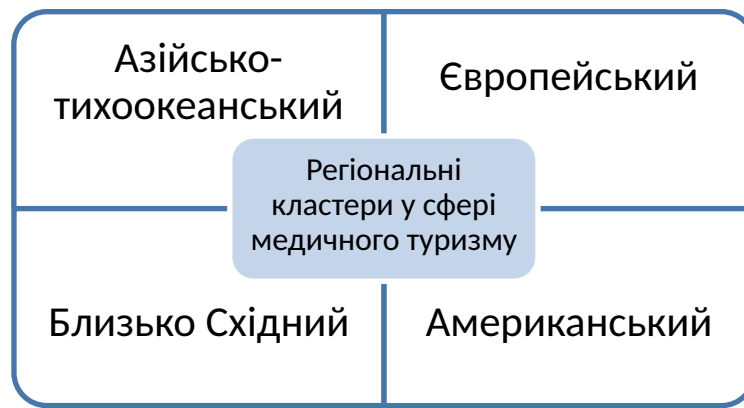

Рис.2.1. Регіональні кластери у сфері медичного туризму [5]

Країни-лідери у сфері медичного туризму формують декілька регіональних кластерів, кожен із яких має свої спеціалізації. Наприклад, до Азійсько-Тихоокеанського регіону належать такі лідери, як Індія, Таїланд, Малайзія, Сінгапур і Південна Корея. Індія приваблює пацієнтів передусім завдяки поєднанню високої якості медичних послуг, сертифікованих за міжнародними стандартами (JCI), і порівняно низьких цін (вартість лікування може бути до 70% нижчою, ніж у США). Таїланд спеціалізується на пластичній хірургії, стоматології та лікуванні за системою «все включено» з поєднанням з оздоровчими програмами. Сінгапур, у свою чергу, позиціонує себе як країна високотехнологічної медицини та центр лікування онкологічних захворювань.

Європейські країни також займають вагомe місце на ринку медичного туризму. Угорщина, Польща, Чехія та Туреччина спеціалізуються на стоматологічних послугах, ортопедії та офтальмології, при цьому активно розвиваючи інфраструктуру, орієнтовану на іноземного пацієнта. Туреччина посідає особливе місце, оскільки поєднує вигідне географічне положення, значні інвестиції в медичну інфраструктуру, державні програми підтримки (зокрема податкові пільги для медичних закладів, що приймають іноземців) та сильну репутацію в галузі трансплантології, репродуктивної медицини та естетичної хірургії. Крім того, країна активно інвестує в розвиток бренду “Health Türkiye” на міжнародному рівні [3].

На Близькому Сході лідерські позиції посідають ОАЕ, Ізраїль та Йорданія. Дубай і Абу-Дабі активно розвивають медичні кластери на базі державних та приватних лікарень, що відповідають найвищим стандартам. Ізраїль, завдяки своїм досягненням у галузі онкології, нейрохірургії та кардіології, продовжує залучати пацієнтів із країн СНД, Європи та США, хоча останніми роками зростають обмеження щодо медичного туризму на тлі внутрішньої трансформації медичної політики.

Таблиця 2.1

Порівняльна таблиця провідних країн світу у сфері медичного туризму

Країна	Основні напрями лікування	Середній рівень цін (відносно США)	Переваги	Недоліки / Ризики
Індія	Кардіологія, онкологія, ортопедія, трансплантологія, репродуктивна медицина	20–30%	Високий рівень медичних послуг, акредитація JCI, англомовний персонал	Високе навантаження на систему, регіональні санітарні ризики
Таїланд	Пластична хірургія, стоматологія, косметологія, оздоровчі програми	30–40%	Поєднання лікування з туризмом, сучасні клініки, пакетні програми «все включено»	Мовний бар'єр, сезонні коливання цін
Туреччина	Стоматологія, трансплантація, естетична хірургія, офтальмологія	30–50%	Державна підтримка, зручне географічне розташування, сертифіковані клініки	Політична нестабільність у деяких регіонах, черги в провідних закладах
Угорщина	Стоматологія, ортопедія, реабілітація	35–50%	Висока якість стоматологічних послуг, близькість до Західної Європи	Вузька спеціалізація, обмежена авіадоступність
Мексика	Стоматологія, бариатрична хірургія, ортопедія	25–40%	Близькість до США, доступні ціни, розвинена прикордонна інфраструктура	Проблеми безпеки в окрузі

Складено автором за матеріалом: [34]

Американський континент демонструє змішані тенденції. США є, радше, країною-донором медичних туристів через високу вартість лікування та обмеження медичного страхування. Натомість Мексика, Коста-Рика та Бразилія активно розвивають приймаючі функції. Мексика приваблює жителів США та Канади в першу чергу стоматологічними й офтальмологічними послугами. Коста-Рика позиціонує себе як центр натуральної медицини та реабілітаційних програм. У Бразилії надзвичайно розвинена пластична хірургія, що забезпечила їй репутацію одного з глобальних центрів естетичної медицини.

Цінова доступність є однією з ключових рушійних сил розвитку медичного туризму на глобальному рівні. У багатьох випадках пацієнти з високорозвинених країн, таких як США, Велика Британія, Канада, Німеччина, зіштовхуються з надмірно високою вартістю медичних послуг або довгими чергами у державних лікарнях. Це стимулює попит на медичні послуги за кордоном, особливо в країнах, де ціни є в рази нижчими при збереженні високих стандартів якості.

Дослідження, проведені організацією Patients Beyond Borders, свідчать, що в середньому медичний турист може зекономити від 30% до 80% від вартості аналогічного лікування у себе вдома. Наприклад, кардіохірургія, яка у США коштує в межах \$100,000–150,000, може обійтися в \$25,000–40,000 в Індії або Туреччині. Пластична хірургія, зокрема ринопластика, ліпосакція або маммопластика, у США чи Великій Британії оцінюється в \$10,000–15,000, тоді як у Південній Кореї, Бразилії чи Таїланді аналогічні втручання можуть коштувати \$3,000–6,000, при цьому із високим рівнем технічного оснащення й післяопераційного догляду.

Стоматологічні послуги є ще одним прикладом високої цінової диференціації: повне імплантування зубів у США може коштувати понад \$30,000, тоді як у Мексиці або Угорщині – \$8,000–12,000. Саме тому ці країни стали центрами так званого «стоматологічного туризму».

Цінова привабливість у поєднанні з наявністю міжнародної акредитації (наприклад, Joint Commission International -JCI), висококваліфікованим персоналом, сучасною медичною апаратурою і англомовною комунікацією формує конкурентоспроможну пропозицію для іноземних пацієнтів. Також багато клінік пропонують пакетні пропозиції, до яких входять не тільки медичні процедури, але й трансфер, проживання, харчування, перекладачі, послуги координатора пацієнта, а іноді й екскурсійна програма, що додатково стимулює попит.

Проте надмірна орієнтація на зниження цін також може нести певні ризики -ризик економії на безпеці пацієнта, спрощення передопераційної діагностики або післяопераційного догляду. Тому країни-лідери медичного туризму активно інвестують у якість, прозорість, розвиток регуляторних норм і незалежну акредитацію закладів, аби забезпечити баланс між вартістю та безпекою.

Таким чином, цінова доступність залишається ключовим, але не єдиним чинником розвитку медичного туризму. Успішні країни поєднують економічну вигоду з високою якістю послуг, комфортом перебування пацієнтів і ефективною міжнародною комунікацією, формуючи повноцінні кластери медичного обслуговування світового рівня.

Таблиця 2.2

Кількість туристів в найпопулярніших напрямках медичного туризму у країнах лідерах

Країна	Напрямок спеціалізації	Кількість туристів (млн)
Індія	Кардіологія, трансплантація	1,5
Південна Корея	Косметологія, пластична хірургія	2,0
Україна	Реабілітація, оздоровлення	0,5

Складено автором за матеріалом: [27]

Варто зазначити, що розвиток медичного туризму стимулює економічну активність у багатьох суміжних галузях, таких як готельний

бізнес, транспорт, страхування. У 2021 році близько 20% туристів, які подорожували з метою лікування, одночасно замовляли послуги в індустрії wellness або відвідували культурні пам'ятки в країні перебування.

Медичний туризм стрімко розвивається завдяки глобалізації та попиту на якісні медичні послуги за доступною ціною. Згідно з даними, цей ринок демонструє значне зростання з очікуваним середньорічним темпом зростання (CAGR) близько 12-15% у 2023-2024 роках. (рис 2.1)

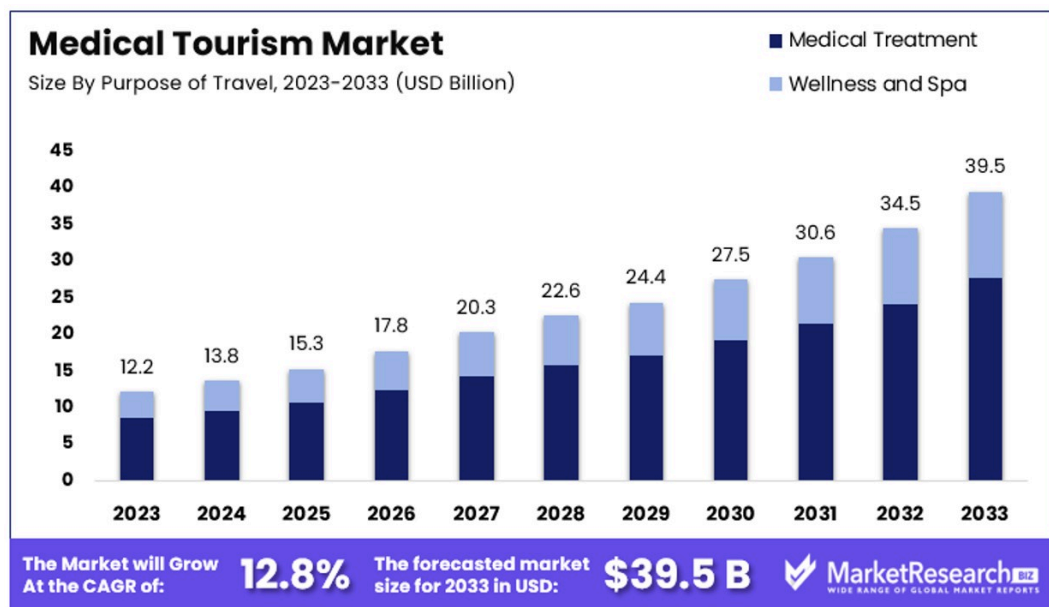

Рис. 2.2. Прогноз зростання ринку медичного туризму на 2023-2033 роки [27]

Це пов'язано зі збільшенням попиту на високоякісне медичне обслуговування в поєднанні зі зниженням витрат у порівнянні з лікуванням у розвинених країнах, таких як США або Великобританія. Наприклад, операція на серцевому клапані коштує в Індії до \$10 000, тоді як у США -приблизно \$150 000.

Статистичні дані свідчать, що обсяг ринку медичного туризму у 2021 році перевищив 60 мільярдів доларів і прогнозується подвоєння цього показника до 2027 року. Азійсько-Тихоокеанський регіон домінує в ринку завдяки низьким цінам і високоякісному обслуговуванню.

У глобальному контексті країни, як наприклад Індія, Таїланд, Туреччина, і Південна Корея, є лідерами ринку завдяки розвиненій

інфраструктурі, спеціалізованим клінікам і просуванню своїх послуг. В Індії зосереджено низьковартісне лікування, що забезпечує доступність для пацієнтів зі всього світу, включаючи процедури онкології та кардіології. У Туреччині акцент робиться на естетичних процедурах та стоматології, а в Таїланді – на косметичних операціях і реабілітації [31].

Використовуючи діаграму динаміки кількості медичних туристів у таких країнах як Індія, Туреччина, Тайланд, Угорщина та Мексика (рис 2.2), ми можемо відслідкувати темпи розвитку медичного туризму у цих країнах та проаналізувати причини цього та провідні напрямки цієї галузі.

Індія спеціалізується на кардіології, ортопедії та трансплантології, забезпечуючи якісні послуги за цінами, значно нижчими за світові. Її медичні центри сертифіковані міжнародними акредитаційними організаціями, такими як JCI (Joint Commission International).

Туреччина пропонує широкий спектр процедур -від пластичної хірургії до офтальмології. Вона відома своїми сучасними клініками, висококваліфікованими фахівцями та програмами для міжнародних пацієнтів, включаючи транспорт і переклад. Її вигідне географічне положення між Європою та Азією також сприяє залученню пацієнтів [3].

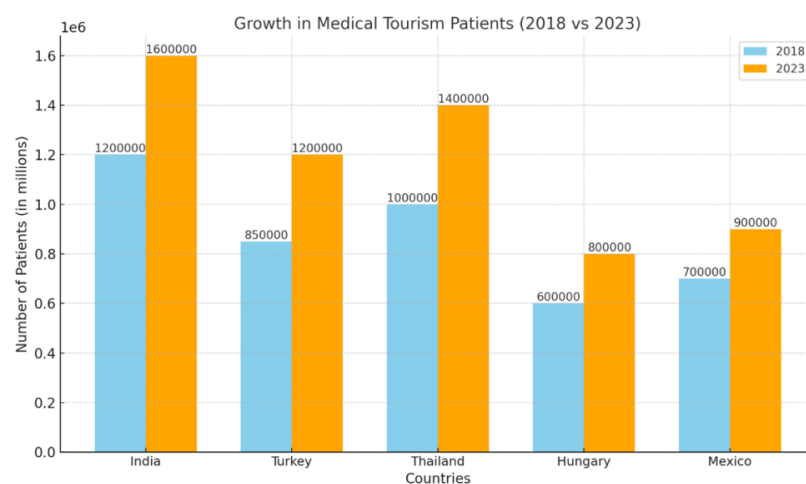

Рис. 2.3. Динаміка кількості медичних туристів у п'яти провідних країнах світу в 2018 та 2023 роках [37]

Угорщина, у свою чергу, є європейським лідером у стоматологічному туризмі. Її клініки приваблюють пацієнтів з Західної Європи завдяки високій якості послуг і вдвічі нижчим цінам порівняно з Німеччиною чи Великою Британією.

Ці країни успішно використовують маркетингові стратегії, створюючи позитивний імідж своїх медичних послуг на міжнародному ринку. Їх досвід може слугувати прикладом для України, яка має потенціал для подібного розвитку, зокрема завдяки низькій вартості послуг та ресурсам для оздоровлення.

У період з 2018 по 2023 рік кількість медичних туристів в Індії зросла з 1,2 до 1,6 мільйона осіб. Країна приваблює пацієнтів завдяки поєднанню доступних цін та високої якості медичних послуг, особливо у сферах кардіології, ортопедії та трансплантації. Так само, у Туреччині кількість пацієнтів збільшилася з 850 тисяч до 1,2 мільйона, що пояснюється популярністю клінік, які спеціалізуються на пластичній хірургії та офтальмології. Водночас у Таїланді кількість медичних туристів зросла з 1 до 1,4 мільйона завдяки не лише якісним медичним послугам, а й популярності місцевих курортів. В Угорщині спостерігається збільшення кількості пацієнтів зі 600 до 800 тисяч, основними напрямками залишаються стоматологія та лікування суглобів. У Мексиці ж кількість медичних туристів підвищилася з 700 до 900 тисяч, що зумовлено географічною близькістю до США та популярністю серед американських пацієнтів [37].

Активний розвиток медичного туризму має комплексні соціально-економічні наслідки як для країн-реципієнтів (тих, що приймають пацієнтів), так і для країн-донорів (тих, що втрачають своїх пацієнтів на користь закордонних медичних послуг). З одного боку, це явище стимулює економіку приймаючих країн, адже медичний турист витрачає кошти не лише на лікування, але й на супутні послуги -проживання, харчування, транспорт, культурні активності. За підрахунками Medical Tourism Association, один

іноземний пацієнт у середньому залишає в економіці країни від 5 до 15 тисяч доларів США, що робить цей сектор надзвичайно прибутковим.

У багатьох державах, зокрема в Індії, Таїланді, Туреччині та Мексиці, розвиток медичного туризму став поштовхом для модернізації медичної інфраструктури, підвищення кваліфікації персоналу та загального підняття стандартів якості у сфері охорони здоров'я. Інвестиції у приватні клініки, які обслуговують іноземців, часто провокують і опосередковане покращення умов у державному секторі завдяки конкуренції, впровадженню нових технологій та методик [3].

З іншого боку, в літературі активно обговорюються ризики "медичного нерівноправ'я", коли національні пацієнти в приймаючих країнах можуть втрачати доступ до якісних послуг через орієнтацію клінік на іноземців. Це стосується передусім країн з обмеженим ресурсом медичного персоналу або обладнання, де приватні структури віддають перевагу платоспроможним закордонним пацієнтам. Така ситуація викликає дискусії щодо справедливості та балансу між економічною вигодою і соціальною відповідальністю медичних установ.

Ще одним наслідком є "відтік капіталу" у країнах-донорах. Наприклад, громадяни США, Канади чи Німеччини, які виїжджають лікуватися за кордон, виводять мільйони доларів з власної системи охорони здоров'я, що може негативно впливати на локальні клініки, знижувати навантаження на національні страхові механізми, але водночас ставити під питання доцільність витрат на підтримку наддорогих внутрішніх систем охорони здоров'я.

Також важливо зазначити, що розвиток цифрових технологій, телемедицини та маркетингу медичних послуг в інтернеті сприяє зростанню цього ринку. Пацієнти мають змогу порівнювати клініки, читати відгуки, консультуватися дистанційно, що спрощує прийняття рішення про поїздку за кордон. Це формує нову модель поведінки пацієнта -інформованого, вибагливого та глобально мобільного.

Загалом, медичний туризм сьогодні є не лише формою перетину кордонів заради здоров'я, а й складною міжнародною соціоекономічною системою, що інтегрує медицину, туризм, транспорт, ІТ, маркетинг, фінанси та державне регулювання. Його розвиток у світі зумовлює потребу в міжнародній співпраці, обміні досвідом і створенні уніфікованих стандартів якості та етики в медичному обслуговуванні іноземних громадян.

Однією з найменш висвітлених, але надзвичайно важливих складових глобального розвитку медичного туризму є етичний вимір цього явища. У той час як більшість наукових досліджень акцентують увагу на економічних та інфраструктурних аспектах, етичні проблеми часто залишаються на периферії обговорення. Проте саме вони є критично значущими для забезпечення справедливого, відповідального та людського підходу до надання медичних послуг у транснаціональному контексті.

Одним із ключових етичних викликів є нерівність у доступі до медичних послуг між місцевим населенням і медичними туристами. У багатьох країнах, що активно розвивають сектор медичного туризму, приватні клініки часто зосереджують свої ресурси на обслуговуванні іноземних пацієнтів, які можуть сплатити повну вартість лікування без страхових обмежень. Це призводить до ситуації, коли громадяни країни перебування можуть мати менший доступ до високоякісних послуг через перерозподіл медичних кадрів, обладнання та часу на користь приїжджих. Таким чином, комерціалізація медичних послуг на шкоду локальному населенню постає як серйозне етичне питання, яке вимагає системного регулювання.

Іншим важливим аспектом є питання інформованої згоди та захисту прав пацієнтів у чужій юрисдикції. Пацієнти, які приїжджають до іншої країни, часто недостатньо обізнані з юридичними умовами, медичними протоколами або мовними нюансами, що ускладнює їхню здатність адекватно оцінити ризики та приймати зважені рішення щодо лікування. Це підвищує вірогідність неналежної комунікації або навіть медичних помилок,

які не завжди можуть бути належно оскаржені в судовому порядку через обмеження міжнародної юрисдикції.

Окремий виклик становить етика комерційної реклами медичних послуг, яка часто є агресивною, перебільшеною або неповною. У багатьох випадках приватні клініки намагаються продати свої послуги як «унікальні» або «гарантовано ефективні», що не завжди відповідає дійсності. Такі практики можуть формувати завищені очікування у пацієнтів, які, зіткнувшись з реальними ускладненнями, не мають належних механізмів захисту своїх інтересів.

Також слід згадати про етичні ризики, пов'язані з певними видами медичних послуг, які користуються високим попитом серед іноземних громадян, але водночас викликають суперечки. До них належать: сурогатне материнство, трансплантація органів, генетичне тестування, косметичні втручання, зміна статі тощо. У багатьох країнах ці практики законодавчо обмежені або заборонені, що змушує пацієнтів звертатися до закладів у більш ліберальних юрисдикціях. У таких випадках етичні питання часто поєднуються з юридичними прогалинами, коли, наприклад, донор органу або сурогатна мати можуть бути недостатньо захищені від експлуатації або примусу.

Крім того, відсутність глобально уніфікованих стандартів медичного туризму створює додаткові етичні бар'єри. Хоча існують окремі акредитаційні програми, такі як JCI, однак вони не охоплюють повною мірою усі аспекти етичної практики у сфері міжнародної медицини. Це створює потребу у розробці міжнародного етичного кодексу медичного туризму, який би регулював діяльність постачальників послуг, страхових компаній, медичних посередників і державних органів.

З огляду на вищезазначене, медичний туризм не може розглядатися виключно як економічна можливість чи форма транснаціонального лікування. Це складне соціально-етичне явище, яке вимагає системного підходу до формування політик, що забезпечують справедливість,

прозорість, пацієнт-орієнтованість і гуманність у глобальному медичному обміні. Вирішення етичних проблем повинно стати невід'ємною частиною стратегій сталого розвитку медичного туризму як у світі, так і в Україні.

2.2. Сучасний стан та проблеми розвитку медичного туризму в Україні

Туризм в Україні, незважаючи на виклики спричинені воєнним станом демонструє ознаки відновлення. За даними Державного агентства розвитку туризму (ДАРТ), у першому кварталі 2024 року надходження до бюджету від туристичної галузі склали 616,4 млн грн, що на 61% більше порівняно з аналогічним періодом 2023 року [35].

У 2021 році Україну відвідало понад 4,27 млн іноземців, що на 26% більше, ніж у 2020 році. Найбільше туристів прибуло з Молдови (понад 1 млн осіб), Росії (518 тис.), Польщі (310 тис.), Білорусі (272 тис.) та Румунії (264 тис.) [12].

Ці дані свідчать про потенціал розвитку медичного туризму. Значна частина іноземних відвідувачів може бути зацікавлена в отриманні якісних та доступних медичних послуг в Україні. Медичний туризм є важливим сектором світової економіки, що приносить значні доходи країнам із розвиненою медичною інфраструктурою. Україна має значний потенціал у цій сфері завдяки висококваліфікованим лікарям, конкурентоспроможним цінам на медичні послуги та сприятливим природним ресурсам для реабілітації та оздоровлення. Проте відсутність спеціалізованого законодавчого регулювання створює серйозні бар'єри для залучення іноземних пацієнтів та інвесторів.

Аналіз інфраструктури медичного туризму в Україні за регіонами дозволяє виявити особливості та потенціал кожного з них. Регіони України мають свої особливості та потенціал для розвитку медичного туризму. Для ефективного розвитку цього напрямку необхідно враховувати специфіку

кожного регіону, розробляти індивідуальні стратегії розвитку та залучати інвестиції в медичну та туристичну інфраструктуру.

Таблиця 2.3

Інфраструктура медичного туризму в провідних містах України

Місто	Кількість медичних установ, орієнтованих на медичний туризм	Основні напрямки послуг
Київ	717 приватних клінік	Офтальмологія, стоматологія, кардіохірургія, пластична хірургія, естетична медицина, репродуктивна медицина, клітинна терапія, реабілітація після COVID-19
Львів	57 клінік, орієнтованих на медичний туризм	Стоматологія, репродуктивна медицина, офтальмологія
Дніпро	14 клінік у складі Dnipro Medical Cluster	Репродуктивна медицина, стоматологія, пластична хірургія, реабілітація, кардіохірургія, офтальмологія, нейрохірургія, неонатологія, детокс-програми, антиейджингова терапія, кохлеарна імплантація, інклюзивний туризм
Одеса	11 клінік, афілійованих з Odesa International Medical University	Перинатальний центр, міські лікарні, медичні центри, стоматологічні клініки, реабілітаційні центри

Складено автором за матеріалами: [32,24]

За оцінками експертів, близько 50–70% медичних центрів в Україні орієнтовані на надання послуг іноземним пацієнтам. Найбільш популярними напрямками є стоматологія, лікування безпліддя, реабілітаційна медицина, офтальмологія та кардіологія [32].

В Україні існує низка міст, які мають належну інфраструктуру та активно розвивають медичний туризм, орієнтуючись як на внутрішній, так і на зовнішній ринки. Основними центрами медичного туризму в Україні є Київ, Львів, Харків, Одеса, Трускавець, Дніпро та Ужгород.

Київ -столиця України, є лідером за кількістю медичних закладів, що обслуговують іноземних пацієнтів. Тут зосереджені приватні клініки з сучасним обладнанням, міжнародною акредитацією та високим рівнем сервісу. Особливо розвинені напрями репродуктивної медицини (ЕКЗ), стоматології, пластичної хірургії та кардіології. Також столиця має

розвинену готельну інфраструктуру, зручну логістику та багатомовний персонал.

Клініка «Добробут» надає комплексну медичну допомогу за напрямками хірургії, онкології, неврології, кардіології та педіатрії. Також у клініці працюють відділення малоінвазивної хірургії, що особливо затребуване серед іноземних пацієнтів. Для іноземців пропонуються медичні пакети з перекладачами, трансфером та повним медичним супроводом. Крім того, Добробут має спеціалізований реабілітаційний центр, де пацієнти можуть пройти програми відновлення після операцій та травм. Viva Clinic спеціалізується на наданні високоякісних медичних послуг у галузі естетичної медицини, стоматології та терапії Viva Clinic відома своїм сучасним обладнанням та кваліфікованими спеціалістами, які регулярно проходять стажування за кордоном. Також клініка акредитована за міжнародними стандартами якості медичних послуг. Важливим буде також згадати про клініку «Охмадит», вона є найкращою дитячею клінікою в Україні [27].

Львів є відомим туристичним та медичним містом Західної України, яке поєднує лікування з культурно-рекреаційним туризмом. Тут розташовані клініки, що спеціалізуються на офтальмології, ортопедії, стоматології та діагностиці. Близькість до країн ЄС та наявність прямих рейсів роблять Львів привабливим для пацієнтів з Польщі, Словаччини, Німеччини.

Ключовими напрямками у Львові є реабілітація та ортопедія. Клініка «Інтерсоно» спеціалізується на гінекології та репродуктології, пропонуючи сучасні протоколи лікування безпліддя та екстракорпорального запліднення. Медичний центр Святої Параскеви пропонує комплексну діагностику, включаючи МРТ, КТ та ультразвукові дослідження, а також спеціалізується на кардіохірургії та ортопедії. Обидві клініки мають міжнародні сертифікати якості та програми медичного туризму для іноземних пацієнтів.

Харків -великий науково-освітній центр зі знаними медичними школами. Місто пропонує конкурентні ціни та якісне лікування в напрямках

травматології, онкології, кардіохірургії, а також реабілітації після операцій. Високий рівень підготовки фахівців є однією з головних переваг.

Харків також відомий своїми нейрохірургічними центрами та клініками травматології. Клініка «Гармонія» є однією з провідних у галузі ортопедії та нейрохірургії, пропонуючи сучасні методи лікування травм хребта, заміни суглобів та реабілітаційні програми.

Одеса -поєднує можливості оздоровлення на узбережжі Чорного моря з медичними послугами. Серед популярних напрямів -дерматологія, естетична медицина, пластична хірургія, лікування нервової системи та захворювань опорно-рухового апарату. Важливу роль відіграють курортні заклади, санаторії, СПА-центри.

Клініка доктора Ліпкого пропонує комплексні програми пластичної хірургії обличчя та тіла, включаючи реконструктивні операції після травм. Стоматологічний центр «Одеса Дент» надає послуги естетичної стоматології, імплантації та ортодонтії.

Трускавець – один з найвідоміших бальнеологічних курортів України, який має спеціалізовану інфраструктуру для лікування шлунково-кишкових, урологічних та ендокринних захворювань. Відомі мінеральні води, зокрема «Нафтуся», активно використовуються в медичному туризмі. У місті функціонує низка санаторіїв та реабілітаційних центрів. Також санаторій «Карпати» спеціалізується на лікуванні опорно-рухового апарату, серцево-судинних захворювань та хвороб нирок.

Дніпро – промислове місто з розвиненою медициною у сферах хірургії, гінекології, нейрохірургії та трансплантології. Тут діють сучасні приватні клініки та медичні центри, що пропонують послуги для пацієнтів із країн Близького Сходу та Кавказу. У Дніпрі діє Медичний центр ім. Мечникова, який відомий своїми успішними операціями з трансплантації органів та високим рівнем кардіохірургії. Також гарно розвинена мережа приватних клінік, наприклад, «Геліос» та «Оксфорд Медікал». Це провідні мережі клінік

які пропонують широкий спектр послуг від пластичної хірургії до реабілітації після травм.

Таблиця 2.4.

Аналіз інфраструктури медичного туризму по регіонах України

Західний регіон	Західна Україна відома своїми санаторно-курортними зонами, які приваблюють як вітчизняних, так і іноземних туристів. Зокрема, Львівська область має значний потенціал для розвитку медичного туризму завдяки наявності природних лікувальних ресурсів та історико-культурної спадщини. У монографії "Регіональні ринки медичного туризму: особливості формування та розвитку в Україні" досліджуються передумови та інституціональне середовище формування ринку медичного туризму в цьому регіоні.
Харківська область	Харківська область має розвинену медичну інфраструктуру та науково-дослідні установи, що створює передумови для розвитку медичного туризму. У роботі "Медичний туризм в Харківській області як потенційне джерело інвестицій для розвитку медицини" розглядається стан розвитку медичного туризму в регіоні та його роль у фінансуванні лікувально-оздоровчої інфраструктури. Автори підкреслюють необхідність реалізації програм на регіональному рівні для активізації медичного туризму та покращення іміджу області
Центральний регіон	Центральна Україна, зокрема Київська область, має значний потенціал для розвитку медичного туризму завдяки наявності висококваліфікованих медичних фахівців та сучасних медичних закладів. У статті "Медичний туризм в кризових умовах: чинники та перспективи" обговорюються фактори, що впливають на розвиток медичного туризму в Україні, включаючи центральні регіони, та перспективи його розвитку в посткризовий період.
Південний регіон	Південна Україна, зокрема Одеська область, відома своїми курортами та санаторіями, що спеціалізуються на лікуванні різних захворювань. Наявність морського узбережжя та сприятливого клімату створює додаткові можливості для розвитку медичного туризму.
Східний регіон	Східні області України мають потенціал для розвитку медичного туризму, особливо в напрямку реабілітації та санаторно-курортного лікування. Однак, через кризові умови та військові дії в деяких районах, розвиток медичного туризму в цьому регіоні є обмеженим.

Джерело: [32]

Ужгород – невелике прикордонне місто, що розвиває медичний туризм через свою близькість до Словаччини та Угорщини. Перевагами є термальні джерела, санаторно-курортні заклади, а також лікування серцево-судинних та опорно-рухових захворювань. Санаторій «Карпати» пропонує послуги з лікування суглобів, неврологічних розладів та відновлення після травм. В Україні вже сформувалися ключові регіони, здатні конкурувати на міжнародному ринку медичного туризму, за умови подальшого вдосконалення сервісу, логістики та маркетингу.

Станом на сьогодні в Україні не існує окремого нормативно-правового акту, який би комплексно регламентував діяльність у сфері медичного туризму. Основні правові норми, що регулюють цей напрямок, містяться в різних законодавчих актах, таких як:

- Закон України «Про основи законодавства України про охорону здоров'я» (1992 р.), який визначає загальні засади медичного обслуговування, проте не містить положень щодо іноземних пацієнтів.
- Закон України «Про туризм» (1995 р.), який регулює загальні питання туристичної діяльності, однак не враховує специфіку медичного туризму.
- Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження порядку надання платних послуг закладами охорони здоров'я» (1996 р.), яка встановлює можливість надання платних послуг, але не врегульовує особливості їхнього надання іноземним громадянам.

Відсутність єдиного законодавчого акту призводить до правової невизначеності та ускладнює роботу медичних закладів у сфері міжнародного медичного туризму. Законодавство України не передбачає окремого статусу для іноземних пацієнтів, що приїжджають з метою лікування. Це створює низку юридичних проблем, зокрема:

- Відсутність спеціальних візових програм для медичних туристів.
- Наразі іноземні пацієнти в'їжджають в Україну за стандартними

туристичними візами або безвізовим режимом, що не передбачає легального перебування в країні на період лікування.

- Відсутність механізму медичного страхування іноземних пацієнтів. У випадку ускладнень або необхідності тривалої госпіталізації медичні заклади можуть нести фінансові збитки через несплату іноземцем за послуги.
- Неоднозначність правового статусу супроводжуючих осіб (родичів або представників іноземних пацієнтів), які також можуть потребувати юридичного оформлення перебування в Україні.

Таблиця 2.5.

SWOT–аналіз медичного туризму України

Сильні сторони (Strengths)	Слабкі сторони (Weaknesses)
Висококваліфіковані лікарі з європейською освітою	Відсутність державної стратегії та регулювання галузі
Нижча вартість медичних послуг порівняно з ЄС і США	Низький рівень міжнародної акредитації клінік
Наявність провідних медичних центрів у кардіології, стоматології, репродуктивній медицині	Недостатній рівень сервісу, інфраструктури та комфорту для іноземців
Географічна близькість до країн ЄС	Відсутність державної статистики й аналізу ринку
Досвід лікування іноземних пацієнтів (з країн СНД, ЄС, Ізраїлю)	Складна логістика, обмежена кількість прямих рейсів
Потенціал поєднання з рекреаційним та оздоровчим туризмом	Корупційні ризики та недовіра до системи охорони здоров'я
Можливості (Opportunities)	Загрози (Threats)
Розробка державної програми з розвитку медичного туризму	Конкуренція з боку розвинених медичних хабів (Туреччина, Таїланд, ОАЕ)
Отримання міжнародної сертифікації (JCI, ISO)	Економічна та політична нестабільність
Партнерство з міжнародними страховими компаніями	Військові дії, ризики безпеки
Розвиток інфраструктури (йога-готелі, СПА, реабілітаційні комплекси)	Відтік кваліфікованих кадрів за кордон
Інтеграція медичних послуг у туристичні пакети	Недостатнє фінансування сфери охорони здоров'я
Розвиток цифрових технологій для	Репутаційні ризики через низьку прозорість та

телемедицини й маркетингу	контроль якості
---------------------------	-----------------

Складено автором

Однією з ключових проблем є те, що законодавство не містить чітких критеріїв, яким повинні відповідати медичні заклади, що працюють у сфері медичного туризму. Це призводить до таких негативних наслідків:

- Відсутність державного контролю за якістю медичних послуг, що надаються іноземним пацієнтам.
- Недостатня стандартизація процесів лікування та реабілітації, що ускладнює співпрацю з міжнародними страховими компаніями.
- Низька довіра з боку іноземних пацієнтів, які шукають клініки з міжнародними сертифікатами якості (наприклад, JCI – Joint Commission International).

Наразі законодавство України не містить чітких норм щодо оподаткування послуг, що надаються іноземним пацієнтам. Через це медичні заклади не мають податкових пільг при роботі з іноземними клієнтами, що знижує їхню конкурентоспроможність у порівнянні з європейськими клініками. Окрім того, це спричиняє відсутність спеціальних умов для залучення інвестицій у сферу медичного туризму та неузгодженість податкової політики з міжнародними стандартами, що ускладнює вихід українських клінік на глобальний ринок медичних послуг.

На рівні держави відсутня стратегічна політика щодо розвитку медичного туризму. Відсутність єдиного органу, відповідального за регулювання медичного туризму та координацію діяльності між медичними, туристичними та страховими компаніями затримує розвиток цього сектору туризму.

Недостатня маркетингова підтримка на міжнародному рівні також є причиною чому Україна, маючи гарне підґрунтя досі не стала передовою у сфері медичного туризму. Наприклад, багато країн (Туреччина, Індія, Угорщина) мають державні агентства, які просувають свої медичні послуги за кордоном, тоді як в Україні такі ініціативи відсутні.

Відсутність єдиного закону про медичний туризм створює численні труднощі для розвитку цієї сфери в Україні. Недостатнє правове регулювання призводить до низької довіри іноземних пацієнтів, відсутності чітких стандартів якості та складнощів у взаємодії медичних закладів із державними органами.

Одним із ключових факторів успішного розвитку медичного туризму є ефективна система страхування, що забезпечує захист прав як пацієнтів, так і медичних закладів. У більшості розвинених країн медичні установи зобов'язані мати страхування професійної відповідальності, що покриває можливі медичні ускладнення або лікарські помилки. В Україні ж система страхування у сфері охорони здоров'я є недостатньо розвиненою та не враховує особливостей роботи з іноземними пацієнтами.

У більшості європейських країн та США медичні установи зобов'язані мати страхування професійної відповідальності лікарів, що покриває можливі лікарські помилки та пов'язані з ними юридичні витрати. Тим самим, іноземні пацієнти не мають гарантій компенсації у разі медичних ускладнень та медичні установи не несуть реальної фінансової відповідальності за можливі ускладнення, що може призводити до зниження якості послуг. Відсутність страхових механізмів відлякує потенційних медичних туристів, які шукають країни з більш прозорою системою захисту пацієнтів.

У 2011 році Міністерство охорони здоров'я України ініціювало законопроект про запровадження обов'язкового страхування лікарської відповідальності, однак цей проект так і не був ухвалений. На даний момент в Україні діє добровільне страхування відповідальності лікарів, проте воно охоплює лише незначну частину медичних установ, здебільшого приватних клінік.

Ще однією важливою проблемою є те, що українське законодавство не передбачає обов'язкового страхування медичних туристів. У більшості країн світу іноземні пацієнти перед отриманням медичних послуг повинні

оформити спеціальну страховку, яка покриває витрати на лікування, госпіталізацію, реабілітацію та ускладнення.

Іноземні пацієнти можуть отримати лікування без оформлення спеціального страхового полісу, що створює ризик фінансових втрат для медичних закладів у разі несплати за послуги. У разі ускладнень пацієнт змушений самостійно покривати всі додаткові витрати, що може призвести до фінансових проблем для обох сторін.

Розвинені країни, такі як Німеччина, Ізраїль і Туреччина, мають обов'язкову систему страхування для іноземних пацієнтів, що є частиною договору між клінікою та пацієнтом. В Україні ж такої практики немає, що значно знижує довіру іноземців до українських медичних послуг.

Більшість пацієнтів, які подорожують за кордон з метою лікування, користуються послугами міжнародних страхових компаній, що забезпечують медичне покриття в країні перебування. Проте українські страхові компанії мають обмежену співпрацю з такими міжнародними партнерами і через це деякі міжнародні страховки можуть не покривати лікування в Україні через відсутність акредитації місцевих клінік у глобальних медичних мережах, а іноземні пацієнти змушені самостійно покривати всі витрати на лікування та звертатися до страхової компанії для відшкодування після повернення додому, що є незручним.

Налагодження співпраці між українськими страховими компаніями та міжнародними партнерами могло б значно підвищити рівень довіри до українських медичних послуг та спростити фінансові питання для іноземних пацієнтів.

У країнах Європейського Союзу та Північної Америки існують чіткі юридичні механізми, які регулюють страхові виплати у разі лікарської помилки або неналежного надання медичних послуг. В Україні ж ситуація є значно складнішою. Відсутність єдиного реєстру лікарських помилок та механізмів їх оцінки та державного регулювання щодо обов'язкових компенсацій пацієнтам у разі неякісного лікування і через це складність у

відшкодуванні збитків через судові процеси, які можуть тривати роками. Невизначеність щодо страхових компенсацій знижує рівень довіри до української медицини з боку іноземних пацієнтів та ускладнює роботу страхових компаній.

Ліцензування, акредитація та стандартизація є ключовими факторами, що визначають якість медичних послуг та довіру до медичних закладів з боку пацієнтів, особливо іноземних. У розвинених країнах клініки, що працюють у сфері медичного туризму, повинні відповідати суворим міжнародним стандартам (наприклад, JCI – Joint Commission International або ISO 9001). В Україні ж існує ряд проблем, пов'язаних із регулюванням цих процесів, що обмежують конкурентоспроможність українських медичних закладів на світовому ринку.

Ліцензування медичних установ в Україні здійснюється відповідно до Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності» та постанов Кабінету Міністрів України. Однак система ліцензування має низку суттєвих недоліків. Наприклад, відсутність спеціальних вимог для клінік, що працюють у сфері медичного туризму. Ліцензії видаються на загальних підставах, без урахування специфіки прийому іноземних пацієнтів.

Процес ліцензування часто є тривалим і непрозорим, що обмежує розвиток приватних медичних установ. Деякі медичні заклади можуть отримати ліцензію, проте надалі не дотримуватись високих стандартів надання послуг, що шкодить репутації країни на міжнародному ринку медичного туризму. Крім того, в Україні діє система державної акредитації медичних закладів, яка передбачає поділ закладів на три категорії (перша, друга та вища). Однак ця система акредитації не враховує міжнародних вимог і не є вагомим критерієм якості для іноземних пацієнтів.

Одним із ключових факторів при виборі клініки для лікування є наявність міжнародних сертифікатів якості, таких як:

- Joint Commission International (JCI) – найпрестижніша акредитація у сфері медичних послуг, яку мають клініки в США, Німеччині, Туреччині, Ізраїлі та інших країнах.
- ISO 9001 – міжнародний стандарт управління якістю, який є основою для оцінки ефективності медичних закладів.
- Temos International Healthcare Accreditation – акредитація, що спеціалізується на оцінці клінік, орієнтованих на медичних туристів.

Наразі лише поодинокі приватні клініки в Україні мають міжнародні сертифікати якості, оскільки їх отримання потребує значних фінансових витрат та проходження складних процедур оцінювання. Більшість державних лікарень та санаторіїв не відповідають міжнародним стандартам, що значно знижує довіру іноземних пацієнтів. І через це, українські клініки не можуть конкурувати з європейськими та азіатськими закладами, які мають міжнародні акредитації, та іноземні страхові компанії відмовляються працювати з українськими медичними установами через відсутність міжнародних сертифікатів, а потенційні пацієнти обирають країни з більш прозорою та стандартизованою системою медичних послуг.

В Україні контроль за якістю медичних послуг здійснюється Міністерством охорони здоров'я та Державною службою України з лікарських засобів та контролю за наркотиками. Однак, в Україні відсутні чіткі механізми аудиту та перевірки відповідності медичних закладів сучасним світовим стандартам та деякі заклади можуть отримувати ліцензії та дозволи без фактичного дотримання стандартів якості

Розвинені країни мають спеціальні вимоги до клінік, що працюють з іноземними пацієнтами. Наприклад, у Німеччині та Ізраїлі такі заклади повинні мати:

- Окремі палати для іноземних пацієнтів.
- Перекладачів та координаторів для міжнародних клієнтів.
- Міжнародне страхове покриття.

В Україні ж відсутні спеціальні вимоги для медичних установ, що працюють із медичними туристами. Це створює нерівні умови, коли одні клініки надають якісні послуги, а інші – працюють без належного рівня обслуговування іноземців.

Фінансові та податкові бар'єри є одними з ключових перешкод на шляху розвитку медичного туризму в Україні. На відміну від країн-конкурентів, таких як Туреччина, Угорщина чи Таїланд, де діють спеціальні податкові стимули та державні програми підтримки галузі, в Україні медичні заклади змушені функціонувати у загальній системі оподаткування.

Високе податкове навантаження, що включає податок на прибуток у розмірі 18%, податок на додану вартість (7% для лікарських засобів та 20% для деяких видів медичних послуг), а також єдиний соціальний внесок у розмірі 22%, значно знижує конкурентоспроможність українських клінік.

Відсутність податкових пільг та фінансових стимулів призводить до того, що медичні заклади не можуть ефективно конкурувати із закордонними клініками, де податкове навантаження суттєво нижче. Наприклад, у Туреччині клініки, що працюють з іноземними пацієнтами, звільнені від ПДВ, а податок на прибуток знижено до 10%, що робить надання послуг більш доступним для медичних туристів.

Попри наявність потенціалу, розвиток медичного туризму в Україні стримується низкою фінансових, інституційних та інфраструктурних бар'єрів. Ці перешкоди суттєво знижують конкурентоспроможність українських клінік на міжнародному ринку медичних послуг у порівнянні з такими країнами, як Туреччина, Угорщина, Таїланд, Південна Корея чи ОАЕ.

Таблиця 2.6.

**Ключові бар'єри розвитку медичного туризму в Україні та порівняння з
прикладом з інших країн**

Тип бар'єру	Проблеми в Україні	Кращі практики інших країн
Фінансові та податкові	Високе податкове навантаження (18% ПП, 7-20% ПДВ, 22% ЄСВ), відсутність податкових пільг	У Туреччині – звільнення від ПДВ, 10% податок на прибуток для клінік, що обслуговують іноземців
Фінансова підтримка	Відсутність програм для міжнародної сертифікації; висока вартість (50–150 тис. \$)	Успішні країни інвестують у сертифікацію, маркетинг, участь у виставках
Інвестиційна привабливість	Корупція, складна бюрократія, нестабільне законодавство, відсутність гарантій	Угорщина – податкові знижки, державні гарантії для іноземних інвесторів
Медичне страхування	Відсутність угод з міжнародними страховими компаніями, немає держпрограм	У більшості розвинених країн – міжнародне страхове покриття, акредитація клінік
Фінансова прозорість	Відсутність єдиного реєстру клінік, тіньова діяльність, недовіра іноземців	Успішні країни мають прозору систему акредитації та контролю
Політичне регулювання	Відсутність комплексної держполітики, законодавства, єдиного органу координації	Таїланд, ОАЕ – національні агентства з розвитку медичного туризму
Інтеграція в туризм	Медичний туризм не включений у загальну турполітику	У розвинених країнах – частина туристичних стратегій
Статистика та аналітика	Відсутність офіційної статистики, неможливість аналізу ринку	Інші країни – державний облік, аналітика, маркетингові дослідження
Медична інфраструктура	Нерівномірний розвиток, застаріле обладнання, недостатній комфорт	Південна Корея, Туреччина – сертифіковані клініки з високим рівнем сервісу
Транспортна доступність	Нестача прямих рейсів, незручні пересадки, слабкий медичний транспорт	Інші країни – зручна логістика для пацієнтів з обмеженою мобільністю

Складено автором за матеріалами: [16,17]

Насамперед, в Україні відсутні державні фінансові стимули для розвитку медичного туризму. Клініки змушені самостійно покривати високі витрати на міжнародну акредитацію (наприклад, сертифікація JCI може коштувати від 50 000 до 150 000 доларів США), тоді як у Туреччині чи Угорщині частину цих витрат компенсує держава. Іноземні інвестори також зіштовхуються з несприятливим бізнес-кліматом:

нестабільне законодавство, високі корупційні ризики, відсутність державних гарантій, а також обмежений доступ до пільгового фінансування. У той же час в Угорщині медичні заклади отримують податкові знижки та пільгові кредити для модернізації [30].

Ще одним обмеженням є відсутність механізмів медичного страхування для іноземців. Більшість українських клінік не мають угод з міжнародними страховими компаніями, а державна програма медичного страхування для іноземних пацієнтів не функціонує. Це змушує пацієнтів оплачувати лікування повністю самостійно, що стримує їхнє бажання звертатися до українських закладів.

Крім того, непрозорість фінансових операцій, зокрема відсутність публічного реєстру сертифікованих клінік і наявність тіньового сектору, підривають довіру до системи медичних послуг України.

Для подолання цих фінансових бар'єрів необхідно запровадити податкові пільги, державну програму підтримки акредитації, сприяти підписанню угод зі страховими компаніями та створити спеціалізований інвестфонд для модернізації закладів.

Ще однією важливою проблемою є відсутність ефективної інституційної підтримки медичного туризму. Галузь розвивається хаотично, без державної координації, комплексної стратегії чи профільного законодавства.

Успішні країни, як-от Таїланд чи ОАЕ, створили спеціалізовані національні агентства, які забезпечують просування медичних послуг за кордоном, координують співпрацю державних і приватних структур, а також забезпечують прозорість та стандартизацію галузі.

В Україні ж медичні заклади змушені самостійно займатися просуванням послуг на міжнародному ринку, що знижує ефективність маркетингових зусиль. Крім того, міжвідомча взаємодія -між МОЗ, МЗС, Мінекономіки та туристичним сектором -майже відсутня, що ускладнює комплексний підхід до розвитку.

Важливою проблемою залишається і відсутність офіційної статистики щодо кількості іноземних пацієнтів, що унеможлиблює точну оцінку ринку та розробку ефективної політики.

Подолання інституційних бар'єрів вимагає створення державного органу з координації медичного туризму, розробки національної стратегії, оновлення законодавства та інтеграції медичного туризму у загальну туристичну політику країни.

Інфраструктура -ще один критичний елемент, що обмежує розвиток галузі. Хоча окремі приватні клініки у Києві, Львові, Харкові чи Одесі обладнані за сучасними стандартами, більшість державних закладів не відповідають вимогам іноземних пацієнтів і потребують модернізації. Лише поодинокі клініки мають міжнародні сертифікати якості, що є важливим критерієм для прийняття рішення про лікування за кордоном. Транспортна інфраструктура також потребує покращення. Відсутність прямих авіасполучень з ключовими країнами-донорами медичних туристів (ОАЕ, Саудівська Аравія, Китай), обмежені внутрішні рейси, а також слабка логістика між аеропортами та медичними центрами -все це ускладнює доступ пацієнтів до клінік [30].

Крім того, в українських аеропортах немає спеціалізованих сервісів для медичних туристів -на відміну від Дубаю чи Сінгапуру, де функціонують медичні зони, інформаційні центри та послуги медичного супроводу.

Для того щоб Україна стала більш привабливою країною для медичного туризму, необхідно покращити логістичні процеси та розширити доступність транспорту для пацієнтів. Це включає відкриття нових авіарейсів у країни з високим потенціалом медичних туристів, розвиток спеціалізованих медичних транспортних сервісів, модернізацію залізничного та автомобільного транспорту з урахуванням потреб людей з обмеженою мобільністю, а також створення системи аеромедичної евакуації та медичних чартерних рейсів.

Додатково важливо інтегрувати інформаційні платформи, які дозволять медичним туристам заздалегідь бронювати транспортування, отримувати необхідну інформацію про логістику та вибирати найбільш зручні маршрути до медичних центрів. Комплексний підхід до вдосконалення транспортної інфраструктури сприятиме підвищенню конкурентоспроможності України у сфері медичного туризму та забезпечить комфортні умови для іноземних пацієнтів.

Ще одним суттєвим бар'єром є нерозвинена готельна та реабілітаційна інфраструктура, орієнтована саме на медичних туристів. У багатьох країнах, що є лідерами у цій сфері, зокрема в Ізраїлі та Таїланді, при клініках функціонують спеціалізовані готелі та реабілітаційні центри, які забезпечують комфортні умови для відновлення після операцій чи лікування. В Україні таких об'єктів дуже мало, що змушує пацієнтів самостійно шукати житло, яке не завжди відповідає їхнім медичним потребам. Наприклад, не всі готелі в Україні обладнані для прийому пацієнтів з обмеженою мобільністю, а також немає розгалуженої системи послуг догляду за пацієнтами після проведення операцій чи складного лікування [30].

Додатково, відсутність цифрової інфраструктури, орієнтованої на медичних туристів, ускладнює їхнє обслуговування та взаємодію з українськими клініками. В успішних країнах, таких як Сінгапур чи Південна Корея, існують національні онлайн-платформи, які дозволяють медичним туристам отримати консультації, записатися на прийом, переглянути відгуки та навіть отримати попередній кошторис лікування. В Україні такі механізми розвинені слабко, а більшість клінік не мають інтегрованих сервісів для зручного бронювання та взаємодії з іноземними пацієнтами. Відсутність єдиного реєстру сертифікованих клінік також створює ризики для пацієнтів, адже вони змушені шукати інформацію самостійно та можуть потрапити до несумлінних медичних закладів.

Ще одним аспектом є недостатня мовна доступність медичних послуг. В Україні лише деякі клініки пропонують послуги професійних перекладачів

або мають персонал, який вільно володіє англійською, німецькою чи арабською мовами, що є критично важливим для медичних туристів. У розвинених країнах цей аспект є пріоритетним, оскільки якісна комунікація між лікарем і пацієнтом безпосередньо впливає на результати лікування. В Україні ж ця проблема залишається нерозв'язаною, особливо у державних закладах, де персонал здебільшого не має достатньої мовної підготовки для роботи з іноземцями.

Відсутність спеціальних умов для пацієнтів з особливими потребами також є суттєвою проблемою. У багатьох європейських країнах діють суворі норми щодо адаптації медичних закладів для пацієнтів з обмеженими фізичними можливостями, включаючи спеціальні підйомники, просторі палати, адаптовані санвузли та інші зручності. В Україні ж ці питання залишаються на другорядному рівні, а багато медичних установ не мають належних умов для пацієнтів із порушеннями рухового апарату [15].

Отже, основними проблемами інфраструктури України у відношенні гмедичного туризму є нерівномірний рівень розвитку медичних закладів, слабка транспортна та готельна логістика, відсутність спеціалізованих реабілітаційних центрів, недостатня цифровізація галузі, мовний бар'єр та недоступність медичних закладів для осіб з особливими потребами. Для подолання цих проблем необхідно впроваджувати державні програми модернізації медичних установ, покращувати транспортну доступність, створювати спеціалізовані готелі для медичних туристів, розробляти цифрові платформи для взаємодії пацієнтів із клініками, підвищувати рівень мовної підготовки персоналу та забезпечувати доступність медичних послуг для всіх категорій пацієнтів. Комплексне вирішення цих питань сприятиме підвищенню конкурентоспроможності України на міжнародному ринку медичного туризму та залученню більшої кількості іноземних пацієнтів.

2.3. Перспективи розвитку медичного туризму в Україні

Світовий досвід демонструє, що медичний туризм може стати не лише потужним інструментом залучення іноземних інвестицій та валютних надходжень, а й фактором модернізації національної системи охорони здоров'я. На сьогодні найбільш успішними країнами в цій сфері є Туреччина, Індія, Угорщина, Польща, Литва, Таїланд, Мексика та Сінгапур. Кожна з них розвивала цей сектор за власною моделлю, проте ключовими елементами успіху є системний підхід, участь держави, цілеспрямоване позиціонування на зовнішніх ринках і висока якість послуг.

Туреччина стала лідером у Європейсько-Азійському регіоні завдяки активній участі держави у розвитку медичного туризму. Тут було запроваджено державну програму фінансування та податкових пільг для клінік, які орієнтовані на прийом іноземних пацієнтів. Туреччина також забезпечила спрощений візовий режим, відкрила національні представництва в Європі для просування своїх медичних послуг, та активно рекламує себе як країну з доступними цінами і високою якістю медичного обслуговування. Зокрема, пластична хірургія, стоматологія, офтальмологія та ортопедія є ключовими напрямками, в яких Туреччина змагається навіть із Західною Європою [3].

Індія, у свою чергу, орієнтується на поєднання високотехнологічної медицини з конкурентною вартістю. Країна активно розвиває медичні хаби в Делі, Ченнаї, Мумбаї, де зосереджені багатопрофільні лікарні з міжнародною акредитацією. Уряд Індії започаткував програму «Medical Visa», що дозволяє іноземним пацієнтам отримати візу в спрощеному порядку, іноді навіть без присутності в посольстві. Завдяки англомовному медичному персоналу та маркетинговим кампаніям на глобальному рівні, Індія стала привабливою для пацієнтів із США, Канади, країн Перської затоки та Африки [27].

Угорщина та Польща демонструють ефективну модель розвитку спеціалізованого медичного туризму, особливо у сферах стоматології,

пластичної хірургії та реабілітації. Основними клієнтами цих країн є громадяни Західної Європи, які шукають якісне лікування за нижчими цінами. Завдяки географічній близькості, високому рівню обслуговування, наявності приватних клінік із європейською акредитацією та потужній логістиці, ці країни успішно залучають тисячі пацієнтів щорічно. Польща, до прикладу, активно підтримує клініки, які працюють на міжнародному ринку, надаючи їм фінансову допомогу в маркетингу, участі у виставках, підвищенні кваліфікації персоналу.

Литва зробила ставку на поєднання медичних і SPA-послуг, що відповідає зростаючому попиту на так званий wellness-туризм. Крім того, литовські клініки активно просувають свої послуги онлайн через багатомовні платформи, що забезпечує зручну комунікацію з потенційними пацієнтами. Уряд сприяє залученню іноземців шляхом сертифікації клінік, удосконалення транспортної доступності та просування бренду країни на глобальному ринку [27].

Рис. 2.4. Прогноз зростання медичного туризму в Україні (2025-2030)
[32]

Синтезуючи міжнародний досвід, можна виокремити кілька універсальних факторів успіху, які є актуальними і для України:

- формування чіткого державного курсу на розвиток медичного туризму;

- наявність національної стратегії, нормативної бази та механізмів стимулювання;
- створення цифрових платформ і систем онлайн-консультацій;
- впровадження міжнародних стандартів лікування та акредитації;
- координація між туристичним і медичним секторами;
- активна зовнішня реклама послуг.

Для України адаптація цих елементів з урахуванням національного контексту (економічного, безпекового, інфраструктурного) може стати основою ефективної стратегії розвитку медичного туризму на післявоєнному етапі. Головне -використати можливість створити сучасну систему не «за залишковим принципом», а з орієнтацією на майбутнє, інтегруючи медичну галузь у глобальний туристичний простір.

Таблиця 2.7

Переваги медичних послуг в Україні

Перевага	Характеристика
Конкурентна вартість послуг	Україна пропонує високоякісні медичні послуги за цінами, значно нижчими, ніж у Західній Європі та Північній Америці.
Високий рівень кваліфікації медичного персоналу	Українські лікарі мають високий рівень підготовки та досвід, що відповідає міжнародним стандартам.
Сучасне обладнання та технології	Багато клінік оснащені сучасним медичним обладнанням, що дозволяє проводити складні процедури.
Географічне розташування	Україна має зручне розташування для пацієнтів з Європи, Азії та Близького Сходу.
Розвиток інфраструктури	Покращення транспортної та туристичної інфраструктури сприяє зростанню медичного туризму.

Складено автором за матеріалами: [26]

Україна має усі передумови для формування конкурентоспроможного сегменту медичного туризму, спроможного інтегруватися у глобальний ринок оздоровчих та лікувальних послуг. Географічне положення країни забезпечує зручну доступність для пацієнтів з країн Європейського Союзу, Близького Сходу та Кавказу, що відкриває широкі можливості для формування транскордонної медичної співпраці. Крім того, помірний клімат, наявність природних лікувальних ресурсів та історично сформована система

санаторно-курортного лікування створюють унікальну базу для розвитку не лише медичних, а й оздоровчих турів. Однією з ключових конкурентних переваг України є високий рівень професійної підготовки медичних кадрів. Вітчизняні фахівці мають ґрунтовну теоретичну базу, часто проходять стажування за кордоном, володіють сучасними методиками лікування і демонструють високий рівень клінічної компетенції. Багато приватних клінік орієнтуються на стандарти міжнародної акредитації, зокрема JCI, ISO, що підвищує довіру з боку іноземних пацієнтів. При цьому вартість медичних послуг в Україні суттєво нижча у порівнянні з країнами Європейського Союзу, Північної Америки чи Близького Сходу, при збереженні належної якості. Це дозволяє Україні позиціонувати себе як привабливу альтернативу дорогим ринкам, особливо у сферах, де ціна має критичне значення - стоматологія, репродуктивна медицина, пластична хірургія, офтальмологія.

Таблиця 2.8

Ключові заходи щодо розвитку медичного туризму в Україні

Напрямок	Характеристика
Фінансові стимули	Впровадження податкових пільг для клінік; пільгові кредити; державна компенсація акредитації.
Страховання та платоспроможність	Укладання угод з міжнародними страховими компаніями; розробка механізмів страхування для іноземців.
Інституційна підтримка	Створення державного агентства з розвитку медичного туризму; міжвідомча координація.
Маркетинг і просування	Розробка національного бренду «Medical Ukraine»; участь у міжнародних виставках і форумах.
Законодавча база	Прийняття профільного закону про медичний туризм; стандартизація та сертифікація послуг.
Розвиток інфраструктури	Модернізація медичних закладів; забезпечення транспортної доступності; створення медичних сервісів в аеропортах.
Освітні ініціативи	Підготовка персоналу з медичного туризму, мовна підготовка, курси культурної чутливості.
Міжнародна акредитація	Сприяння клінікам у проходженні сертифікації JCI, ISO тощо.

Складено автором за матеріалами: [6]

Ще однією особливістю українського ринку є його регіональна диверсифікація. Західна Україна (Львів, Трускавець, Моршин) традиційно

орієнтована на курортно-санаторне лікування та реабілітацію, що формує потенціал для розвитку wellness-туризму. Київ, Харків, Дніпро та Одеса -це великі урбаністичні центри з сучасною медичною інфраструктурою, де розташовані провідні приватні клініки, здатні обслуговувати іноземців за європейськими стандартами.

Окремі клініки мають відділи міжнародного співробітництва, персонал з володінням іноземними мовами, можливість організації трансферу, проживання та післяопераційного супроводу.

Попри виклики, пов'язані з війною, в Україні вже зараз фіксується інтерес з боку іноземних громадян, які шукають медичну допомогу в межах програм ЕКЗ, стоматології та косметичної хірургії. Суттєву роль відіграє й діаспора - багато українців за кордоном обирають лікування на батьківщині, поєднуючи його з візитом до родичів, що створює сегмент так званого «етнічного» медичного туризму. У перспективі, за умов відновлення безпеки та транспорту, Україна має всі шанси увійти до когорти конкурентних країн, особливо на ринках Східної Європи, Кавказу, країн Азії та Близького Сходу [40].

Потенціал України як центру медичного туризму також підсилюється наявністю лікувальних мінеральних вод, грязей, унікального мікроклімату карпатських регіонів та чорноморського узбережжя, що створює можливість для формування комплексного оздоровчого продукту. Поєднання традиційного лікування, відновлення здоров'я, релаксаційних практик, рекреаційних маршрутів і культурного туризму може стати новою формулою розвитку медичного туризму в Україні, орієнтованою на європейську модель «здоров'я через туризм».

Аналіз структури попиту на медичні послуги серед іноземних громадян, а також особливостей наявної медичної інфраструктури в Україні дозволяє виділити кілька напрямів, у яких держава має значний потенціал для розвитку медичного туризму. Ці напрями можуть стати основою для

формування спеціалізованих медичних кластерів і створення національного бренду у сфері медичних послуг.

Насамперед, йдеться про стоматологічні послуги, які традиційно займають провідні позиції у структурі медичного туризму в Україні. Стоматологія вітчизняного рівня характеризується високою якістю матеріалів і виконання, сучасним обладнанням та кваліфікованими кадрами, при цьому ціни залишаються у декілька разів нижчими, ніж у країнах Європейського Союзу чи Північної Америки. Особливо затребувані послуги імплантації, естетичної реставрації зубів, протезування, а також комплексного лікування. Завдяки приватним стоматологічним клінікам, що мають європейські стандарти обслуговування, цей напрям розвивається навіть в умовах обмеженої мобільності через війну.

Ще одним потужним напрямом є репродуктивна медицина. Україна вважається одним із європейських лідерів у сфері допоміжних репродуктивних технологій (ДРТ), зокрема програм екстракорпорального запліднення (ЕКЗ) та сурогатного материнства. Законодавча база у цій сфері є більш ліберальною, ніж у багатьох західних країнах, що забезпечує притік іноземних пацієнтів, переважно з Німеччини, Франції, Італії, США та Китаю. Вітчизняні клініки репродуктивного здоров'я мають високий рівень технологічного забезпечення, фахівців із міжнародною кваліфікацією, а також досвід реалізації складних програм із генетичною діагностикою [26].

Високий потенціал також спостерігається у пластичній та естетичній хірургії, яка орієнтована на середній та вищий сегмент платоспроможних іноземних клієнтів. Послуги в цій галузі -від ринопластики до комплексного омолодження -надаються за доступними цінами при дотриманні високих стандартів безпеки. Пластична хірургія в Україні має значну конкурентну перевагу саме в поєднанні якості й вартості, що є ключовим фактором для медичних туристів з Центральної та Східної Європи, а також країн Близького Сходу.

Окрему нішу становлять офтальмологічні послуги -зокрема, корекція зору, лазерне лікування катаракти, глаукоми, складні оперативні втручання. Українські офтальмологічні центри, особливо у Києві, Харкові, Львові, мають міжнародне визнання завдяки сучасному обладнанню, високій точності діагностики та інноваційним підходам у лікуванні [31].

Крім того, значний потенціал мають реабілітаційні та санаторно-курортні послуги, що ґрунтуються на унікальних природних ресурсах країни -мінеральних водах, лікувальних грязях, м'якому кліматі, гірських і морських локаціях. Трускавець, Моршин, Східниця, Берегове, Свалява, Хмільник -це регіони, які мають доведену лікувальну ефективність у галузі гастроентерології, урології, кардіології, опорно-рухового апарату. За умов інвестицій у модернізацію закладів, ці регіони можуть конкурувати з відомими європейськими курортами [4].

Україна має широкий спектр напрямів, у яких можлива активна інтеграція у світовий ринок медичного туризму. Стратегічне завдання полягає у системному розвитку кожного з них через створення брендів, підтримку на державному рівні, міжнародне партнерство та формування інституційної довіри з боку іноземних пацієнтів.

Розвиток медичного туризму як пріоритетного напрямку національної економіки потребує чітко сформульованої державної політики, яка б охоплювала не лише сферу охорони здоров'я, а й суміжні галузі -туризм, інфраструктуру, освіту, цифрові технології та міжнародну співпрацю. На сьогодні державна політика України у сфері медичного туризму перебуває на етапі становлення, що характеризується фрагментарністю, відсутністю комплексної нормативно-правової бази та стратегічного бачення розвитку галузі. Проте, зважаючи на зростаючу роль медичного туризму у світовій економіці, а також наявні конкурентні переваги України, питання формування системної державної політики набуває особливої актуальності [6].

Окремі ініціативи щодо підтримки розвитку медичного туризму фіксувались на рівні профільних міністерств, зокрема Міністерства охорони здоров'я, Міністерства економіки та Державного агентства розвитку туризму. У 2020-2021 роках активно обговорювалася необхідність розробки національної програми розвитку медичного туризму, однак реалізація таких стратегій була ускладнена політичними та безпековими факторами. Водночас на регіональному рівні деякі органи місцевого самоврядування -зокрема у Львівській, Закарпатській, Київській областях -розпочали реалізацію локальних ініціатив, спрямованих на просування санаторно-курортного потенціалу та залучення іноземних пацієнтів до приватних клінік.

Одним із головних викликів є відсутність законодавчого визначення понять «медичний туризм», «медичний турист» або «медичні туристичні послуги». Через це складно вести державну статистику, відстежувати обсяги ринку, здійснювати регулювання діяльності посередників і клінік, що працюють із міжнародними пацієнтами. Брак чіткого правового статусу також ускладнює доступ до міжнародних стандартів акредитації та ліцензування [25].

Іншим важливим аспектом є питання міжвідомчої координації. Ефективна стратегія розвитку медичного туризму передбачає участь не лише Міністерства охорони здоров'я, а й структур, відповідальних за туризм, інвестиції, зовнішньоекономічну діяльність, освіту та ІТ. Лише міжсекторальний підхід дозволить забезпечити якісний сервіс для іноземного пацієнта, який включає медичну послугу, логістику, інформаційну підтримку, страхування, юридичний супровід та післяопераційний контроль [39].

У контексті євроінтеграційного курсу України важливою є також гармонізація стандартів медичної допомоги з європейськими протоколами, стимулювання медичних закладів до проходження міжнародної акредитації (JCI, TEMOS, GCR), створення єдиної електронної системи взаємодії з іноземними пацієнтами, включно з перекладом документації,

онлайн-консультаціями та цифровим супроводом. Це також стосується впровадження прозорих механізмів контролю якості, ліцензування посередників і туристичних операторів, які спеціалізуються на медичних послугах.

Таким чином, державна політика у сфері медичного туризму в Україні потребує систематизації, оновлення законодавчого поля, стратегічного планування та мультисекторального управління. Формування національної стратегії розвитку медичного туризму з чіткими орієнтирами, етапами реалізації та визначенням відповідальних органів влади стане вирішальним кроком на шляху до повноцінної інтеграції України у глобальний ринок медичних послуг.

У сучасних умовах глобальної конкуренції за пацієнта досвід провідних країн у сфері медичного туризму є надзвичайно цінним для держав, які лише формують свої ринкові позиції. Україна, перебуваючи на етапі становлення на міжнародній арені медичних послуг, може успішно адаптувати кращі практики таких країн, як Індія, Туреччина, Таїланд, Угорщина, Ізраїль та Південна Корея, які протягом останніх двох десятиліть створили цілісну систему залучення та обслуговування іноземних пацієнтів.

Одним із прикладів ефективного розвитку медичного туризму є Туреччина, яка завдяки державній підтримці змогла перетворити медичні послуги на окремий експортний продукт. Турецька модель ґрунтується на партнерстві між державою та приватним сектором, що включає фінансове стимулювання клінік, які працюють із міжнародними пацієнтами, інвестування в маркетингові кампанії за кордоном, розробку окремого бренду "Health Türkiye" та цифрової платформи для залучення туристів. Крім того, Туреччина забезпечила гармонізацію національних стандартів лікування з міжнародними нормами та значні інвестиції у сучасну інфраструктуру [3].

Схожий підхід демонструє Індія, яка фокусується на високотехнологічному лікуванні -зокрема, у кардіохірургії, онкології,

ортопедії, трансплантації органів. Висока якість послуг, багатомовний персонал, відносно низька вартість та наявність програм підтримки для пацієнтів із країн Африки та Близького Сходу сприяли зростанню цього сегменту до мільйонів пацієнтів щороку. Індія також має урядову програму Medical Visa, яка спрощує в'їзд для іноземців, що потребують лікування.

Таїланд, у свою чергу, зосереджується на поєднанні медичних процедур із рекреаційними можливостями. Це стало можливо завдяки активній участі держави у створенні брендovаних лікарень (наприклад, Bumrungrad International Hospital), які пропонують «all-inclusive» пакети лікування для пацієнтів зі США, Австралії, Японії та країн ЄС. Туристична інфраструктура, комунікаційна зручність, мовна підготовка персоналу й активне просування країни як безпечного і гостинного середовища стали ключовими чинниками успіху.

Для України особливо релевантним є досвід Угорщини та Польщі, які завдяки географічній близькості, історичній подібності систем охорони здоров'я та європейським стандартам, змогли залучити значні потоки пацієнтів із Західної Європи. В Угорщині, наприклад, держава підтримує стоматологічний туризм через програми сертифікації клінік, дотації на маркетинг та участь у міжнародних виставках. Польща розвиває медичний туризм в тісній співпраці з готельним та транспортним секторами, а також впровадила систему координації між клініками та турагентствами.

Також варто звернути увагу на Південну Корею, яка є прикладом синергії медицини, технологій і брендингу. Її успіх базується на потужній цифровій інфраструктурі, наданні пацієнтам індивідуального супроводу, використанні телемедицини, а також тісній інтеграції з системами страхування. Південнокорейська держава активно просуває свій медичний продукт через дипломатичні канали, організовує навчання для лікарів з інших країн та забезпечує офіційну сертифікацію клінік, що приймають іноземців.

Україна, зважаючи на свої ресурсні можливості, могла б успішно інтегрувати елементи цих моделей, зокрема -впровадити державну програму підтримки експорту медичних послуг, створити електронну платформу для міжнародних пацієнтів з англomовним інтерфейсом, спростити візові процедури, забезпечити підтримку у міжнародному просуванні вітчизняних клінік, розробити єдиний стандарт сертифікації для медичних установ, що працюють з іноземними пацієнтами. Також важливою є підготовка спеціалізованих кадрів з медичного туризму, які володіють не лише професійними знаннями у сфері медицини, а й навичками міжкультурної комунікації, маркетингу та логістики.

Успішний розвиток медичного туризму в Україні може бути досягнутий шляхом адаптації міжнародного досвіду, який відповідає реаліям вітчизняної системи охорони здоров'я, при збереженні її національної специфіки та зміцненні міжсекторальної взаємодії.

Медичний туризм є перспективним напрямом розвитку національної економіки, який здатен забезпечити валютні надходження, стимулювати модернізацію медичних установ, створювати робочі місця та підвищувати імідж країни на міжнародній арені. Для того щоб Україна могла реалізувати свій потенціал у цій сфері, необхідно визначити стратегічні пріоритети розвитку галузі та запропонувати комплекс заходів, які дозволять подолати наявні бар'єри і сформувати конкурентоспроможний медичний продукт.

Насамперед, критично важливою є розробка державної стратегії розвитку медичного туризму, яка б узгоджувала інтереси різних учасників ринку: медичних установ, туристичних компаній, органів влади, інвесторів та споживачів послуг. Така стратегія повинна містити чіткі цілі, терміни, механізми реалізації, показники ефективності та джерела фінансування. Крім того, варто створити окрему міжвідомчу структуру або робочу групу при Кабінеті Міністрів України, яка координувала б розвиток цього сектору на національному рівні.

Важливим напрямом є формування якісного нормативно-правового середовища. Необхідно ухвалити закон або окремий підрозділ у рамках Закону України «Про туризм» чи «Про охорону здоров'я», який би регулював понятійний апарат, права та обов'язки суб'єктів ринку, механізми сертифікації та акредитації, стандарти якості, особливості оподаткування та страхування медичних туристів. Це дозволить забезпечити юридичну визначеність, підвищити прозорість ринку та довіру з боку іноземних клієнтів.

Окрему увагу слід приділити брендингу та просуванню України як країни якісної та доступної медицини. Необхідна системна маркетингова кампанія за участі держави, клінік і туристичних операторів: участь у міжнародних виставках, створення спеціалізованого вебпорталу для медичних туристів, розміщення реклами в закордонних ЗМІ, співпраця з блогерами та медіа, орієнтованими на здоров'я. Особливу увагу слід звернути на ринки країн СНД (окрім РФ), Близького Сходу, Північної Африки, а також на українську діаспору.

Успішна реалізація стратегії неможлива без інвестицій у медичну, транспортну та туристичну інфраструктуру. Йдеться не лише про модернізацію медичних закладів, а й про розвиток мережі готелів, транспорту, логістичних рішень, сервісів для пацієнтів (перекладачі, супровід, страхування тощо). Важливо стимулювати створення медичних кластерів -зон, де сконцентровані клініки, готелі, реабілітаційні центри та туристичні агенції, що дозволяє формувати повноцінний сервіс «під ключ».

Окремим напрямом має стати цифровізація медичних послуг та запровадження телемедицини. Розвиток англомовних онлайн-платформ, електронних систем попереднього запису, дистанційних консультацій, електронних медичних карт та доступу до історії хвороби -усе це дозволяє значно покращити якість взаємодії з пацієнтом на всіх етапах. Важливо також забезпечити кібербезпеку та захист персональних даних іноземних пацієнтів відповідно до міжнародних стандартів.

Суттєвим чинником успіху є підготовка кадрів, що спеціалізуються саме на роботі з іноземними пацієнтами. Йдеться про лікарів із високим рівнем володіння англійською мовою, а також про медичних координаторів, менеджерів з туризму, адміністраторів клінік, фахівців із міжкультурної комунікації. В Україні доцільно створити освітні програми в закладах вищої освіти з медичного туризму як окремої спеціалізації.

У довгостроковій перспективі варто інтегруватися в європейську та світову систему медичного туризму - шляхом приєднання до міжнародних асоціацій, сертифікації клінік за стандартами JCI (Joint Commission International), створення партнерств із зарубіжними страховими компаніями та туроператорами. Це дозволить розширити канали залучення пацієнтів, укласти контракти на довгострокове лікування та вивести Україну на карту глобального ринку медичних послуг.

Загалом, розвиток медичного туризму в Україні потребує системного підходу, в основі якого лежать взаємодія держави та бізнесу, орієнтація на якість і безпеку послуг, прозорість регулювання, активне міжнародне партнерство та клієнтоорієнтований сервіс. Лише за умови цілісного бачення та послідовного впровадження кроків на всіх рівнях можна очікувати на перетворення медичного туризму з маргінального явища на один із драйверів економічного розвитку країни в умовах глобалізованого світу. Перспективи розвитку медичного туризму в Україні зазначено в таблиці 2.9.

Важливою складовою перспектив розвитку медичного туризму в Україні є вдосконалення інфраструктури та сервісних послуг, орієнтованих на міжнародних пацієнтів. Ефективна інфраструктура створює позитивний перший досвід перебування в країні та сприяє підвищенню конкурентоспроможності на глобальному ринку медичних послуг.

В Україні вже сформувалися певні передумови для такого розвитку: наявність розвиненої мережі приватних медичних установ, які пропонують широкий спектр медичних процедур на сучасному обладнанні, активна модернізація транспортної системи у великих містах та туристичних центрах,

а також зростання рівня готельного бізнесу. Проте для повноцінного розвитку медичного туризму необхідне подальше цілеспрямоване вдосконалення інфраструктури.

Таблиця 2.9

Перспективи розвитку медичного туризму в Україні

Перспектива	Зміст
Економічне зростання	Залучення іноземних пацієнтів може сприяти зростанню доходів у сфері охорони здоров'я та туризму.
Розвиток приватної медицини	Підвищення попиту на якісні медичні послуги стимулює інвестиції в приватні клініки.
Інтеграція в міжнародний ринок послуг	Набуття міжнародних сертифікатів якості та розширення партнерств із закордонними страховими компаніями.
Збільшення кількості робочих місць	Розвиток медичного туризму створює нові робочі місця в медицині, логістиці, готельному бізнесі тощо.
Покращення іміджу України за кордоном	Успішне лікування іноземців сприяє формуванню позитивного іміджу країни як медичної дестинації.
Поширення сучасних медичних технологій	Конкуренція стимулює впровадження інновацій у діагностиці, лікуванні та управлінні медзакладами.
Розвиток супутніх сервісів	Зростає попит на медичний супровід, перекладачів, трансфер, оздоровчі тури, реабілітаційні послуги.

Складено автором за матеріалами: [29]

Зокрема, важливо забезпечити відповідність медичних закладів міжнародним стандартам якості та акредитації (наприклад, JCI -Joint Commission International), що є критичним фактором для довіри іноземних пацієнтів. Медичні туристи очікують отримати не лише якісне лікування, а й комфортне перебування: багатомовний персонал, спеціалізовані сервіси супроводу пацієнтів, включно з медичними координаторами, трансфером, допомогою в оформленні документів, страховкою, організацією проживання та реабілітаційних заходів.

Крім того, важливим є розвиток суміжної туристичної інфраструктури: готелів різних категорій, спеціалізованих апартаментів біля клінік, гастрономічних об'єктів, культурно-розважальних програм для супровідних осіб пацієнтів. Варто також звернути увагу на удосконалення транспортної доступності: прямі міжнародні рейси до регіональних аеропортів, якісне

сполучення між аеропортами, залізничними вокзалами та медичними центрами, зручні сервіси бронювання транспорту для іноземців.

Окрему увагу має бути приділено цифровізації сервісів: створенню єдиних онлайн-платформ для бронювання медичних послуг, інтегрованих із туристичними сервісами, запровадженню мобільних застосунків для пацієнтів, де вони можуть отримати всю необхідну інформацію про лікування, візову підтримку та інші супутні послуги. Важливим кроком також є розвиток кол-центрів та служб підтримки пацієнтів іноземними мовами.

Таким чином, розвиток інфраструктури та сервісу для медичних туристів в Україні має бути комплексним і відповідати сучасним світовим вимогам. Це стане основою для зміцнення позицій України на міжнародному ринку медичного туризму та сприятиме залученню значного потоку іноземних пацієнтів у найближчому майбутньому.

Одним із ключових чинників успішного розвитку медичного туризму в Україні є активна міжнародна співпраця та ефективне маркетингове просування на світовому ринку. В умовах глобальної конкуренції за іноземного пацієнта, країни, що прагнуть зайняти помітне місце в сфері медичного туризму, повинні не лише пропонувати якісні медичні послуги, але й активно працювати над формуванням позитивного міжнародного іміджу та налагодженням професійних контактів із закордонними партнерами [39].

Міжнародна співпраця може охоплювати різні напрями, серед яких варто виділити підписання договорів із закордонними страховими компаніями, участь у міжнародних виставках і форумах медичного туризму, встановлення партнерських відносин із туристичними операторами, лікувальними закладами та урядовими організаціями інших країн. Такі дії дозволяють інтегрувати українські медичні послуги у глобальні мережі лікування, сприяють підвищенню довіри з боку іноземних пацієнтів та розширюють канали залучення клієнтів.

Окремо варто підкреслити важливість побудови ефективної маркетингової стратегії. На сучасному етапі маркетинг у сфері медичного туризму має бути мультимедійним і багаторівневим. Доцільно активно використовувати можливості цифрових технологій: створення професійних вебсайтів медичних установ із багатомовною підтримкою, ведення сторінок у соціальних мережах, оптимізація пошукових запитів (SEO), контекстна реклама, співпраця з лідерами думок та медичними блогерами, а також участь у спеціалізованих медичних платформах і агрегаторах послуг.

Крім того, маркетингова комунікація має бути спрямована на підкреслення унікальних переваг лікування в Україні. Серед них -висока якість медичних послуг за доступною ціною, інноваційні технології, індивідуальний підхід до пацієнта, можливість поєднання лікування з відпочинком у туристично привабливих регіонах. Важливим аспектом є також створення довіри через демонстрацію сертифікацій, відгуків пацієнтів, кейсів успішного лікування, а також забезпечення прозорості процесу лікування та фінансування. Міжнародна співпраця та маркетингове просування є необхідними умовами для розширення географії медичного туризму в Україні, залучення іноземних клієнтів та забезпечення сталого розвитку галузі. Комплексне застосування сучасних інструментів міжнародного маркетингу сприятиме формуванню позитивного іміджу України як надійного та привабливого напрямку для отримання високоякісних медичних послуг.

Розвиток медичного туризму в Україні неможливий без системного удосконалення національної нормативно-правової бази. Наразі відсутність чітких правових механізмів регулювання даної сфери створює бар'єри для залучення іноземних пацієнтів, а також обмежує можливості українських медичних закладів виводити свої послуги на міжнародний ринок. Удосконалення законодавства повинно стати одним із пріоритетних напрямів державної політики щодо підтримки медичного туризму [39].

Передусім постає необхідність розробки комплексного спеціалізованого закону, який би врегульовував діяльність у сфері медичного туризму, визначав основні поняття, права та обов'язки учасників ринку, стандарти якості медичних послуг для іноземців, особливості договорів на надання медичних послуг, а також вимоги до посередницьких компаній та операторів медичного туризму. Чітке правове поле сприятиме підвищенню прозорості та безпеки угод, а також формуванню довіри з боку іноземних клієнтів.

Крім того, важливо удосконалити процедури ліцензування та акредитації медичних установ, орієнтуючись на міжнародні стандарти. Запровадження єдиної національної системи сертифікації медичних послуг для туристів дозволить підтвердити їхню відповідність світовим вимогам і підвищить конкурентоспроможність української пропозиції на глобальному ринку.

Особливу увагу слід приділити питанням спрощення візових процедур для медичних туристів. Наприклад, розгляд можливості запровадження спеціальних "медичних віз", прискорених процедур їх оформлення та пролонгації для пацієнтів, які перебувають на тривалому лікуванні. Це створить додаткові стимули для вибору України як напряму для отримання медичних послуг.

Додатково потрібно врегулювати питання страхування медичних туристів, а також відповідальності медичних закладів за якість наданих послуг. Чіткі та справедливі механізми страхового захисту підвищать привабливість України в очах іноземних пацієнтів, адже питання гарантій безпеки і якості є одним із ключових у виборі країни для лікування.

Отже, удосконалення нормативно-правової бази є необхідною умовою для формування стабільного, прозорого та конкурентоспроможного ринку медичного туризму в Україні. Лише за умови чіткого законодавчого регулювання та гармонізації з міжнародними стандартами можна

забезпечити динамічний розвиток галузі та інтеграцію України у глобальні медичні процеси.

Одним із ключових чинників, що визначатимуть перспективи розвитку медичного туризму в Україні, є активне впровадження цифрових технологій та інноваційних рішень. Цифровізація охорони здоров'я відкриває нові можливості для залучення іноземних пацієнтів, оптимізації процесів обслуговування, підвищення якості медичних послуг і формування конкурентних переваг на світовому ринку.

Передусім важливим є створення ефективної цифрової інфраструктури для медичного туризму. Це включає запровадження електронних платформ для бронювання медичних послуг, онлайн-консультацій із лікарями, організації попереднього дистанційного обстеження пацієнтів, надання медичної інформації різними мовами. Такі сервіси забезпечують зручність для потенційних клієнтів та сприяють оперативному ухваленню рішень щодо вибору лікувального закладу в Україні.

Крім того, широке використання телемедицини дає змогу проводити попередню діагностику, планувати лікування та здійснювати посттерапевтичний супровід без необхідності тривалого перебування пацієнта в країні. Це суттєво підвищує привабливість українських медичних послуг для іноземних громадян, особливо в умовах обмеженої мобільності через глобальні виклики, такі як пандемія COVID-19.

Інтеграція технологій штучного інтелекту та великих даних у процеси діагностики та лікування сприятиме підвищенню точності медичних рішень, персоналізації лікувальних програм, прогнозуванню результатів терапії, що, своєю чергою, покращить якість послуг і підвищить рівень довіри з боку пацієнтів.

Не менш важливим є активне використання цифрового маркетингу для просування України як привабливої дестинації медичного туризму. Створення багатомовних вебсайтів, ведення сторінок у соціальних мережах, проведення віртуальних турів лікувальними закладами, використання

таргетованої реклами дозволяють ефективно комунікувати з цільовою аудиторією та популяризувати унікальні можливості української медицини за кордоном.

Таким чином, цифровізація є не просто допоміжним інструментом, а стратегічною передумовою розвитку медичного туризму. Її систематичне впровадження дозволить Україні не тільки інтегруватися у глобальний ринок медичних послуг, а й стати одним із регіональних лідерів у цій галузі.

ВИСНОВКИ

У процесі дослідження було розглянуто теорію, сучасний стан та перспективи розвитку медичного туризму в Україні. На основі проведеного аналізу можна зробити такі висновки:

1. Медичний туризм є важливою складовою міжнародного туристичного ринку, що поєднує надання медичних послуг із подорожами, реабілітацією та відпочинком. Його розвиток обумовлений потребою в доступному та якісному лікуванні, а також глобальними процесами, що стимулюють перетік пацієнтів до країн з вигіднішими умовами обслуговування.
2. Види медичного туризму охоплюють лікувальний, оздоровчий, естетичний, стоматологічний та репродуктивний напрямки. Ця сфера виконує низку важливих функцій - від економічної та соціальної до інноваційної, що вказує на її потенціал у формуванні позитивного іміджу країни та розвитку суміжних галузей.
3. Для аналізу тенденцій і формування стратегій розвитку медичного туризму доцільним є використання комплексу методів: статистичних, соціологічних, експертних, порівняльних. Це дозволяє комплексно охопити як кількісні показники галузі, так і якісні аспекти взаємодії між медичними установами, державними органами та пацієнтами.
4. У світі медичний туризм демонструє динамічне зростання, особливо в країнах, що поєднують високу якість медичних послуг із доступними цінами. До таких належать Індія, Туреччина, Таїланд, Південна Корея, Угорщина. Кожна з них має свою спеціалізацію, а також активно формує медичні кластери для обслуговування іноземних пацієнтів.
5. В Україні сформовано базові передумови для розвитку медичного туризму. Наявність кваліфікованих фахівців, сучасного обладнання, природно-рекреаційних ресурсів. Разом із тим, існують проблеми, пов'язані з відсутністю чіткої нормативно-правової бази, слабкою

координацією на державному рівні, недостатньою зовнішньою комунікацією та логістикою.

6. Перспективи України у сфері медичного туризму пов'язані з розвитком спеціалізованих регіональних центрів, залученням іноземних інвестицій, просуванням українських медичних послуг на міжнародному рівні, запровадженням цифрових технологій, а також розробкою цілісної державної стратегії підтримки медичного туризму. За умови системного підходу Україна може посісти гідне місце серед провідних країн цього ринку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Bookimed. Медичний туризм: популярні напрямки 2023. URL: <https://ua.bookimed.com/article/medicinskij-turizm/>
2. Connell J. Medical tourism: Sea, sun, sand and ... surgery. Tourism Management. 2006. Vol. 27. P. 1093–1100. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2005.11.005>
3. Deloitte. 2019 Global Health Care Outlook: Shaping the Future URL: <https://www2.deloitte.com/global/en/pages/life-sciences-and-healthcare/articles/global-health-care-sector-outlook.html>
4. Діденко І. Медичний туризм в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. Туризм і курортологія. 2023. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/didenko3.htm
5. Довгань Л. Медичний туризм як інструмент соціально-економічного розвитку регіону. Вісник Хмельницького нац. ун-ту. 2021. № 4. С. 122–127.
6. ДСТУ ISO 22525:2022. Туризм та пов'язані з ним послуги. Медичний туризм. Вимоги до послуг. Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2022. 18 с.
7. Економічна правда. Перспективи медичного туризму в Україні 2023. URL: <https://epravda.com.ua/columns/2023/04/05/698756/>
8. Гріщенко А.Л. Медичний туризм як актуальний тренд сучасного розвитку сфери туризму в Україні. Економіка і менеджмент. 2021. № 3–4. С. 61–69.
9. Helble M. The movement of patients across borders: Challenges and opportunities for public health. Bulletin of the World Health Organization. 2011. Vol. 89(1). P. 68–72.
10. Horowitz M.D., Rosensweig J.A. Medical Tourism: Health Care in the Global Economy. The Physician Executive. 2007. Vol. 33(6). P. 24–30.
11. International Medical Travel Journal. Medical Tourism Trends 2024 URL: <https://www.imtj.com/research/market-trends-2024>

12. Кабінет Міністрів України. Потік іноземців, які їдуть в Україну, зріс на 26% URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/potik-inozemciv-yaki-yidut-v-ukrayinu-zris-na-26>
13. Крупіна А.-М. Тенденції розвитку медичного туризму в умовах глобалізації. Державне управління: теорія та практика. 2023. URL: <https://dsim.khmnu.edu.ua/index.php/dsim/article/download/4/4/13>
14. Куценко О.Ю. Формування конкурентоспроможного ринку медичних послуг в умовах розвитку медичного туризму в Україні. Економіка та держава. 2020. № 4. С. 85–89.
15. Кулиняк І., Жигало І. Медичний туризм в Україні: проблеми та напрями розвитку. Соціально-економічні перспективи. 2024. URL: <https://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/18290>
16. Larsen P. Global Healthcare: The Rise of Medical Tourism. International Health Journal. 2019. Vol. 15. P. 77–83.
17. Lunt N., Smith R., Exworthy M. Medical tourism: treatments, markets and health system implications: A scoping review. OECD, 2011. 32 p.
18. Мальська М.П., Боголюбова Л.М. Туристичне країнознавство: навч. посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2020. 320 с.
19. Мальська М.П., Бордун О.Ю. Медичний туризм: теорія та практика. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2018. 320 с.
20. Мацейко В.М. Перспективи розвитку медичного туризму в контексті інтеграції України до ЄС. Туризмознавчі студії. 2020. № 11. С. 49–54.
21. Medical Tourism Market Report By Treatment Type URL: <https://marketresearch.biz/report/medical-tourism-market/>
22. Мельник О.Е. Становлення та розвиток медичного туризму в Україні. Економіка та управління. 2022. № 1(29). С. 43–49.
23. МОЗ України. Розвиток фармацевтичного ринку та популяризація медичного туризму – МОЗ та Торгово-промислова палата поглиблюють співпрацю. 2023. URL: <https://moz.gov.ua/uk/rozvitok-farmaceutichnogo-rinku-ta-populjarizacija-medichnogo-turizmu>

24. Найкращі клініки в Україні 2025 URL:
<https://ua.bookimed.com/clinics/country=ukraine/>
25. Пашков В.М., Гнедик Є.С. Правове регулювання медичного туризму в умовах війни в Україні: монографія. Харків : ІВПЗ, 2022. 124 с.
26. ResearchGate. Медичний туризм в Україні: проблеми та напрями розвитку. 2024 URL: <https://www.researchgate.net/publication/387925433>
27. Рейтинг Кращих Приватних Клінік м. Києва від Ukrainian Business Award URL: <https://uba.top/medical/>
28. Розвиток медичного туризму в Україні: аналітична записка. Київ : НІСД, 2021. 18 с. URL: <https://niss.gov.ua>
29. Сорока Л.О. Медичний туризм в Україні: проблеми та перспективи розвитку. Інвестиції: практика та досвід. 2021. № 2. С. 102–107.
30. Ткачук О. Медичний туризм: проблеми та перспективи розвитку в Україні. Туризм і суспільство. 2023. URL:
https://tourlib.net/statti_ukr/tkachuk6.htm
31. Тучковська І.І. Тенденції розвитку медичного та оздоровчого туризму в Україні та світі URL: <http://journals-lute.lviv.ua/index.php/pidpr-torgi/article/view/1652/1555>
32. Українська Асоціація Медичного Туризму. Статистичне дослідження ринку медичного туризму України. 2023. URL: <https://uamt.com.ua>
33. UNWTO. Global report on medical tourism. UNWTO, 2018. URL:
<https://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284419820>
34. UNWTO. Tourism and Health: A Report on Emerging Trends.
35. VisitUkraine. Індустрія туризму України демонструє стрімке зростання URL: <https://visitukraine.today/uk/blog/4027/>
36. World Health Organization. Medical tourism: ethical and legal issues. WHO, 2013. URL: <https://apps.who.int/iris/handle/10665/112338>
37. World Travel and Tourism Council (WTTC). Economic Impact of Travel & Tourism 2024.

- 38.Яковенко Н. Ринок медичних послуг в умовах глобалізації: перспективи для України. Економіка і суспільство. 2022. № 37. С. 45–52.
- 39.Реєстраційні та дозвільні процедури у сфері медичного туризму. Адміністративне право і процес. 2023. URL: <https://applaw.net/index.php/journal/article/download/737/645/>
- 40.Медичний туризм в кризових умовах: чинники та перспективи. Economy and Society. 2024. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2767>

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
ННІ «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»
Кафедра світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу

ВІДГУК НАУКОВОГО КЕРІВНИКА

на кваліфікаційну бакалаврську роботу студентки спеціальності
242 «Туризм»
Кримської Валерії Едуардівни

на тему: «Сучасний стан та перспективи розвитку медичного туризму в
Україні»

«2» червня 2025
м. Харків

Медичний туризм набуває все більшого значення як складова індустрії гостинності, що поєднує туризм із отриманням медичних та оздоровчих послуг. Україна, з огляду на свої природні ресурси, медичну базу та людський капітал, має високий потенціал для розвитку цього напрямку, особливо в умовах післявоєнної відбудови, коли країна потребує нових економічних векторів.

У своїй бакалаврській роботі Кримська В. Е. продемонструвала системний підхід до аналізу теми. У вступі авторка обґрунтувала актуальність теми, сформулювала мету, завдання та методологічну базу дослідження. Основна частина роботи містить огляд теоретичних основ медичного туризму, аналіз світових практик, оцінку поточного стану галузі в Україні та ідентифікацію основних бар'єрів розвитку: низька обізнаність іноземних споживачів, відсутність координації між медичними та туристичними структурами, недосконала нормативно-правова база.

Особливої уваги заслуговує аналітична частина роботи, в якій Кримська В. Е. запропонувала низку практичних рекомендацій: розвиток онлайн-платформ для міжнародних пацієнтів, запуск маркетингових

кампаній для просування українських медичних послуг за кордоном, а також залучення інвестицій у спеціалізовані туристично-медичні кластери.

Студентка проявила відповідальність, ініціативність та вміння самостійно опрацьовувати наукову літературу, статистичні матеріали та аналітичні джерела. Робота написана грамотно, логічно структурована, містить переконливі висновки й може бути корисною як теоретично, так і практично.

Кваліфікаційна бакалаврська робота Кримської В. Е відповідає вимогам, встановленим до таких досліджень, і рекомендується до захисту в Екзаменаційну комісію.

Науковий керівник:

к. е. н., доцент

Ірина ШАМАРА

Харківський національний
університет імені В.Н Каразіна

Екзаменаційній комісії
із захисту дипломних робіт
спеціальності 242
«Туризм»

ЗОВНІШНЯ РЕЦЕНЗІЯ

на кваліфікаційну бакалаврську роботу студентки спеціальності
242 «Туризм»
Кримської Валерії Едуардівни
на тему: «Сучасний стан та перспективи розвитку медичного туризму в
Україні»

Медичний туризм – це сучасний і динамічно розвинутий напрям спеціалізованого туризму, що поєднує надання медичних послуг із туристичною діяльністю. Його актуальність в Україні обумовлена високою якістю медичних послуг, доступними цінами та вигідним географічним розташуванням. Водночас галузь потребує стратегічного розвитку, модернізації інфраструктури та підвищення рівня міжнародної конкурентоспроможності.

У своїй роботі Кримська В. Е. провела ґрунтовний аналіз проблеми, виявивши основні передумови та бар'єри розвитку медичного туризму в Україні. Структура роботи чітка та логічна, складається зі вступу, двох основних розділів, висновків і списку використаних джерел. Обсяг роботи відповідає вимогам до кваліфікаційної бакалаврської роботи, а зміст повністю розкриває тему дослідження.

У першому розділі студентка опрацювала теоретичні аспекти поняття медичного туризму, його класифікацію, функціональні особливості та підходи до визначення цього явища у світовій практиці. Другий розділ присвячено аналізу стану розвитку медичного туризму в Україні, дослідженню світового досвіду та визначенню ключових проблем і

перспектив розвитку галузі на національному рівні. Авторка також запропонувала низку актуальних рекомендацій щодо удосконалення цієї сфери – зокрема маркетингове просування, розвиток цифрової платформи для пацієнтів з-за кордону, міжсекторальну координацію та державну підтримку.

Робота демонструє високий рівень аналітичного мислення, здатність самостійно формулювати висновки, а також вміння працювати з науковими та статистичними джерелами. Теоретичні положення мають значення для подальших досліджень.

Робота не має суттєвих недоліків, відповідає встановленим вимогам та рекомендується до захисту з оцінкою «відмінно» (90 балів).

Рецензент:

канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних економічних
відносин та логістики

ПУБА

